

Εξευρωπαϊσμός και Παράδοση σε ένα Αστικό Μέγαρο
επί Κρητικής Πολιτείας στα Χανιά: Χωρική Απόδοση της
αστικής καθημερινής ζωής.

ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΕ ΕΝΑ ΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ
ΕΠΙ ΚΡΗΤΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

ΧΩΡΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

_Κουρουπάκη Μαλαματένια

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών :
“Τουρισμός, Πολιτισμός και Μεσογειακός Χώρος : Σύγχρονες Σχεδιαστικές Προσεγγίσεις”

_Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Κωτσάκη Αμαλία

Χανιά
Ιούλιος 2020

Αφιερωμένο στη Μαρίνα...

*Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτριά μου Αμαλία Κωτσάκη
για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε για τη διεξαγωγή
της παρούσας εργασίας, καθώς και για την ουσιαστική
βοήθεια καθ'όλη τη διάρκεια της εκπόνησης.*

*Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον Γιώργο Λύκο και
στην οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση
και συνεχή υποστήριξή τους.*

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή

A. _ Σκοπός

B. _ Αντικείμενο

Γ. _ Μέθοδος

2. Κτίρια Αναφοράς

A. _ Το Αρχοντικό των Μπενιζέλων, Αθήνα

B. _ Musée Carnavalet, Παρίσι

3. Τα σπίτια έξω από τα τείχη της πόλης

A. _ Γενικά

B. _ Οι τύποι των σπιτιών

Γ. _ Το σπίτι του βουλευτή - γερουσιαστή Μανούσου
Κούνδουρου - Ανάλυση

4. Πρόταση

A. _ Διαμόρφωση Περιβάλλοντα Χώρου

B. _ Διαμόρφωση Εσωτερικών Χώρων

5. Επίλογος

6. Βιβλιογραφία

Η Φλωρεντίνη Καλούτση σε έκθεση του Διπλού Πέλεκου (π. 1950-1967).
Διακρίνονται ξυλόγλυπτα αντικείμενα επίπλωσης.
Πηγή: Η «οφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση (1890-1971), Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων.

_εισαγωγή

1. Εισαγωγή

Α. Σκοπός

Παρά το γεγονός ότι ο πολιτισμός της υπαίθρου της Κρήτης (λαογραφικά θέματα κλπ) έχει αναδειχθεί επαρκώς μέσω σημαντικού αριθμού ιστορικών λαογραφικών μουσείων στο νησί, δεν συμβαίνει το ανάλογο για τον αστικό πολιτισμό όπως αυτός αναπτύσσεται ειδικά στην περίοδο της Κρητικής Πολιτείας. Έτσι, σκοπό του εγχειρήματος αποτελεί η ανάδειξη του αστικού πολιτισμού επί Κρητικής Πολιτείας και του κοσμοπολιτισμού που τον διακρίνει ως αποτέλεσμα της διοίκησης της νήσου από τις Ξένες Δυνάμεις, μέσα από τη δημιουργία ενός Μουσείου - αστικού μεγάρου.

Β. Αντικείμενο

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η επανάχρηση ενός διατηρητέου νεοκλασικού κτίσματος στα Χανιά και η μετατροπή του σε Μουσείο. Πιο συγκεκριμένα, η εργασία ασχολείται με την αξιοποίηση του ιστορικού κτιρίου της βίλας του βουλευτή Μανούσου Κούνδουρου στη Χαλέπα Χανίων, μέσω της δημιουργίας ενός Μουσείου με την ονομασία «Μουσείο - Αστικό Μέγαρο Μανούσου Κούνδουρου», ένα μουσείου «του εαυτού του», όπου οι επισκέπτες μέσα από το ταξίδι τους στο χώρο και στο χρόνο θα έχουν την δυνατότητα να αναβιώσουν την καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας αυτής της χαρακτηριστικής για την Κρήτη Περιόδου.

Γ. Μέθοδος

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αρχικά, στηρίχτηκε στην αναζήτηση και στην ανάλυση παρόμοιων υλοποιημένων εγχειρημάτων. Κτίρια αναφοράς στην προσπάθεια αυτή στάθηκαν το «Αρχοντικό των Μπενιζέλων» στην Αθήνα και το «Musée Carnavalet» στο Παρίσι.

Στη συνέχεια, ακολούθησε η ανάλυση του Μεγάρου του Μανούσου Κούνδουρου. Πραγματοποιήθηκε η αποτύπωση και η αναλυτική περιγραφή του κτιρίου, μέσω Αρχαιακής και Βιβλιογραφικής έρευνας, Φωτογραφικών Αρχείων, Σχεδίων Αρχαιακών και Εγγράφων. Ο σχεδιασμός και η αναπαράσταση της υφιστάμενης κατάστασης του κτιρίου έγινε κατόπιν επιτόπιας αποτύπωσης, συλλογής φωτογραφικού υλικού και σχεδίων από την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης.

Επειτα, πραγματοποιήθηκε η ανάλυση της Αστικής Ζωής της Εποχής μέσω φωτογραφικών αρχείων και λοιπών λευκωμάτων και περιγραφών. Σημείο αναφοράς για την παρούσα διπλωματική εργασία στάθηκε το φωτογραφικό Αρχείο του Περικλή Διαμαντόπουλου «Στιγμές και πρόσωπα της Κρήτης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα», που διοργανώθηκε από τον Φιλολογικό Σύλλογο Χανίων «Ο Χρυσόστομος». Μέσω της αναζήτησης του φωτογραφικού υλικού εντοπίστηκε και καταγράφηκε ο εξοπλισμός του αστικού μεγάρου της εποχής.

Μετά την αποπεράτωση των σχεδίων αποκατάστασης του κτιρίου, πραγματοποιήθηκε ο καθορισμός των χρήσεων και η κατανομή του εξοπλισμού ανά χώρο (σύνταξη καταλόγων). Για την αναβίωση της καθημερινότητας μιας αστικής οικογένειας της συγκεκριμένης εποχής προτείνεται ο σχεδιασμός μιας μόνιμης έκθεσης η οποία θα στεγάζεται στο κτίριο και θα περιλαμβάνει αντικείμενα που θα αναδεικνύουν τις πτυχές του ιδιωτικού βίου, ηχητικές και ψηφιακές εφαρμογές, καθώς και πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής. Τα εκθέματα της προτεινόμενης έκθεσης αποτελούν πρωτότυπα αντικείμενα αυτής της χαρακτηριστικής για την Κρήτη Περιόδου, τα οποία εντοπίστηκαν σε συγκεκριμένες συλλογές και εκθέσεις [Λύκειο των Ελληνίδων, Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη- Καλούτση (1890 -1971)] και αφού καταγράφηκαν και φωτογραφήθηκαν, ομαδοποιήθηκαν σε λίστες. Η επιλογή και η τοποθέτηση των αντικειμένων για την σχεδιαστική αναπαράσταση της προτεινόμενης διαμόρφωσης του κάθε εσωτερικού χώρου έγινε με βάση συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, αρχαιακό, βιβλιογραφικό καθώς και φωτογραφικό υλικό της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου.

Η τοποθέτηση των αντικειμένων και η εσωτερική διαμόρφωση του καθενός εσωτερικού χώρου-δωματίου προσεγγίζεται και υλοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να διαμορφώνονται διακριτές θεματικές ενότητες και χώροι με λειτουργικό χαρακτήρα, οι οποίοι λειτουργούν συμπληρωματικά και αρθρώνονται σε ένα ενιαίο σύνολο το οποίο δεν είναι άλλο από το αστικό Κρητικό Μέγαρο.

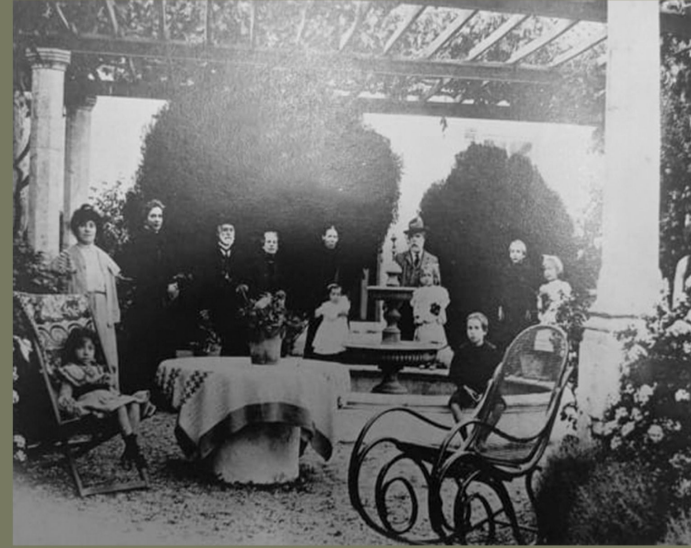

Εσωτερική άποψη της βίλας Κούνδουρου

Πηγή : Φωτογραφικό Αρχείο ΚΑΜ

Φωτογραφικό αρχείο Περικλή Διαμαντόπουλου «Στιγμές και πρόσωπα της Κρήτης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα», Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων "Ο Χρυσόστομος".

Χανιά, ο δρόμος της Αγοράς (σημερινή οδός Ροττιέ), αρχές 20ού αι.
Πηγή: Αρχείο Περικλή Διαμαντόπουλου, Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων «Ο Χρυσόστομος».

_κτίρια αναφοράς

Αποψη του αιθρίου του Αρχοντικού των Μπενιζέλων
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

2. Κτίρια Αναφοράς

Α. Το Αρχοντικό των Μπενιζέλων, Αθήνα

Το σπίτι των Μπενιζέλων, που ανεγέρθηκε πιθανότατα στο πρώτο μισό του 18ου αιώνα, είναι το τελευταίο σωζόμενο κονάκι στην Αθήνα και ένα από τα λίγα παραδείγματα ανάλογων αρχοντικών που σώζονται στη νότια Ελλάδα. Το αρχοντικό έχει διαμορφωθεί σε επισκέψιμο μνημείο, σε ένα μουσείο του εαυτού του, προκειμένου να αποδοθεί στο κοινό. Ο νέος μουσειακός χώρος που δημιουργήθηκε στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της Αθήνας καλεί τον κάτοικο της πόλης αλλά και τον περαστικό να τον επισκεφτεί, αλλά πρωτίστως να δράσει στο χώρο και να βιώσει την ατμόσφαιρα του σπιτιού της οθωμανικής περιόδου, του πιο παλιού σπιτιού που σώζεται στην Αθήνα.

Σειρά μουσειακών παρεμβάσεων: εποπτικό υλικό, βιντεοπροβολές, ηχητικές εφαρμογές και ψηφιακά διαδραστικά εκθέματα παρέχουν πληροφορίες γι' αυτό αλλά και για την ιστορική πραγματικότητα που το δημιούργησε. Ο επισκέπτης δρώντας στο χώρο έχει την εμπειρία ενός ιδιωτικού χώρου που επιτρέπει το αέναο πέρασμα από τον ανοιχτό, στον ημιυπαίθριο και στον εσωτερικό, κλειστό χώρο, μιας αρχιτεκτονικής ενότητας πολύ αλλιότητας από τις κατοικίες που η σύγχρονη ζωή έχει διαμορφώσει, θα ακούσει λιγότερο ή περισσότερο ηχηρά τις ιστορίες που το ίδιο το μνημείο του αφηγείται. [1]

Αίθουσα Συνεδριάσεων του Αρχοντικού των Μπενιζέλων
Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

[1] <https://archontiko-mpenizelon.gr/>

B. Musée Carnavalet, Παρίσι

Το μουσείο Carnavalet, είναι αφιερωμένο στην ιστορία του Παρισιού και των κατοικιών του και διατηρεί συλλογές που απεικονίζουν την εξέλιξη της πόλης από την Προϊστορία έως σήμερα. Το μουσείο στεγάζεται σε δύο αναγεννησιακά κτίρια, το μέγαρο Καρναβαλέ και το μέγαρο Λε Πελετιέ ντε Σαιν-Φαργκώ. Μέσα σε εκατό δωμάτια παρουσιάζεται μια εκτεταμένη συλλογή έργων τέχνης και αντικειμένων που δείχνουν την εικόνα της πρωτεύουσας σε διάφορες χρονικές στιγμές αναβιώνοντας την καθημερινή και την πνευματική ζωή της.

Τα εκθέματα, που εκτείνονται από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, περιλαμβάνουν διάφορα είδη: αρχαιολογικά ευρήματα, πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, σχέδια, νομίσματα και μέταλλα, χαρακτηριστικά, παλιές φωτογραφίες, μακέτες κτιρίων, έπιπλα, πινακίδες, πορτρέτα, καθώς και ένα μοναδικό σύνολο μαρτυριών για τη Γαλλική Επανάσταση. Μέσα από την ανακατασκευασμένη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων από τον 17ο έως τον 20ο αιώνα, οι επισκέπτες μπορούν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των παρισινών εσωτερικών χώρων και να εμβυθιστούν στην ιστορία των επαναστάσεων - από τη Γαλλική Επανάσταση στην Κομμούνα του Παρισιού.[2]

Διαμόρφωση Δωματίου στο Musée Carnavalet

Πηγή : <https://www.carnavalet.paris.fr/>

Εσωτερική άποψη του μουσείου

Πηγή : <https://www.carnavalet.paris.fr/>

[2] <https://www.carnavalet.paris.fr/>

_τα σπίτια έξω από τα τείχη της πόλης

Από την έκθεση τέχνης και χειροτεχνίας της Φλωρεντίνης Καλούτση στο Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα, 1926.

Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο, Λύκειο των Ελληνίδων.

3. Τα σπίτια έξω από τα τείχη της πόλης

Α. Γενικά

Περιγραφές των χανιώτικων σπιτιών τον 19ο αιώνα κάνουν οι διάφοροι περιηγητές που επισκέφτηκαν τότε την πόλη.

«Τα σπίτια στα Χανιά είναι πολύ απλά, όπως σε όλη την Ανατολή. Τα καλύτερα έχουν δύο πατώματα, από αυτά το πρώτο, που είναι στο ισόγειο έχει μία χαμηλή αίθουσα, μαγαζί, κελλάρι και στάβλο. Από το πρώτο ανεβαίνεις στο δεύτερο με μία ξύλινη σκάλα αρκετά ίσια. Το δεύτερο τούτο πάτωμα είναι χωρισμένο σε διάφορα διαμερίσματα, ανάλογα με το χώρο και είναι σκεπασμένο οριζόντια, δεν χρησιμοποιούν για αυτό ούτε γύψο, ούτε τούβλα, αλλά τάβλες από έλατο, που μαζεύονται στην οροφή και είναι καρφωμένες σε ένα είδος πλαισίου από λεπτά σανιδάκια τετράγωνα, που έχουν πάντα διάμετρο τριάντα τρεις πόντους περίπου. Η οροφή αυτή υποστηρίζεται από ποδιές δρύινες, δοκάρια που μπαίνουν οριζόντια για να υποστηρίξουν τις άκρες των άλλων δοκαριών, που είναι τοποθετημένες σε απόσταση δύο ή τριών ποδών η μία από την άλλη. Απ' έξω είναι σκεπασμένη με ένα στρώμα γης με χαλίκια διαλυμένης, σαν πηλός, χτυπημένης πολύ καιρό και στρωμένης με μικρά χαλίκια, σαν αυτά που βρίσκουμε στις κοίτες των χειμάρρων. Στην ταράτσα δίνουν τόση κλίση, όση χρειάζεται για να τρέξουν τα νερά. Εκεί περιπατούν, σαν είναι όμορφος ο καιρός, ακόμη ξαπλώνουν εκεί στις μεγάλες ζέστες. Να ως ποιο σημείο έχει φτάσει από τους Κρητικούς η οικοδομική τέχνη. Πρέπει να τα επισκευάζουν κάθε χρόνο, αλλά η συντήρηση στοιχίζει πολύ λιγότερο από την κατασκευή.

Εκτός από αυτήν την ταράτσα, κάθε σπίτι γενικά έχει μία αυλή μικρή ισόπεδη στο δεύτερο πάτωμα, σαν ένα ανοιχτό δωμάτιο, με μικρές γλάστρες. Αυτή είναι πολύ βοηθητική στην υγεία, γιατί τα περισσότερα σπίτια στην πόλη είναι στραμμένα στο βορρά και κλείνουν τα παράθυρα όταν επικρατεί αυτός ο άνεμος, τότε ανοίγουν την πόρτα της ταράτσας που είναι μεσημβρινή. Αντίθετα κλείνουν τα παράθυρα που είναι εκτεθειμένα στο βορρά, άμα αρχίζουν να φυσάνε νότιοι άνεμοι τόσο επικίνδυνοι σ' όλη την Ανατολή. Αυτοί οι άνεμοι είναι συχνά τόσο ζεστοί που κόβεται η ανάσα του ανθρώπου στο ύπαιθρο».

«...Τα παράθυρα έχουν κάγκελα ξύλινα και δικτυωτά ή εξωτερικά παραθυρόφυλλα. Τα τζάμια δεν χρησιμοποιούνται παρά μονάχα από τους Ευρωπαίους και μερικούς πλούσιους Μουσουλμάνους. Τα σπίτια στην πόλη και στα χωριά εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις στερούνται των αποχωρητηρίων...» [3]

Πάνω κάτω σε αυτές τις περιγραφές βρίσκουμε τα γνωρίσματα που έχουν τα σπίτια στα Χανιά και κυρίως έξω από τα τείχη, στα τέλη της Τουρκικής κατοχής. Μέσα από τα τείχη, λόγω της στενότητας του χώρου, οι προσθήκες καθ' ύψος και τα χαρακτηριστικά κίόσκια προσπαθούσαν να λύσουν κάπως το οξύ στεγαστικό πρόβλημα. Αλλά τα σπίτια έξω από τα τείχη και ιδίως στην Χαλέπα, κτισμένα από την ευπορότερη τάξη της εποχής, ήταν μεγαλοπρεπέστερα από εκείνα της πόλης και φανερά επηρεασμένα από τα ξένα πρότυπα. Πάντοτε όμως, με τον ίδιο πάνω-κάτω κατασκευαστικό τρόπο. Πολλές φορές το χαρακτηριστικό στην Κρήτη δώμα αντικαθιστά η στέγη. Όταν στην αρχική κατασκευή του σπιτιού δεν ελάμβαναν πρόνοια για την δημιουργία ανοικτών βατών χώρων, τους προσέθεταν λίγο αργότερα αναγκαστικά λόγω κλίματος. [4]

Μετά από την απελευθέρωση της Κρήτης και την δημιουργία του πρώτου σχεδίου πόλεως άρχισε η ανοικοδόμηση, κυρίως κατά μήκος των βασικών αξόνων.

Β. Οι τύποι

Τα νεόδμητα σπίτια εκφράζουν τους δημιουργούς τους, κυρίως τους Ιταλούς μηχανικούς, αλλά και τους πρώτους Κρήτες. Τα πρότυπά τους πάντοτε ανάλογα με την μόρφωση και τον τόπου σπουδών, ανήκουν σε έναν από τους παρακάτω πέντε βασικούς τύπους, ίδιους με εκείνους που υπάρχουν και στις διάφορες πόλεις της Ελλάδας την αντίστοιχη εποχή. [5]

Τύπος 1ος, Βίλες

Πρόκειται για σπίτια που κτίστηκαν τα τελευταία χρόνια της τουρκικής κατοχής γύρω στα 1860, όπως επίσης λίγο πριν και μετά της σύμβασης της Χαλέπας (1878), κυρίως από εύπορους εμπόρους. [6] Τα σπίτια αυτά κτισμένα σε δύο επίπεδα, περιβάλλουν μεγάλοι κήποι φυτεμένοι κυρίως με φοινικοειδή συμμετρικά προς το κτίσμα. Στους κήπους αυτούς υπάρχει χαρακτηριστική αυλόθυρα [7] με την καλλιτεχνική σφυρήλατη σιδεριά και γλάστρες. Οι σιδεριές στις αυλόθυρες [8], χαρακτηριστικό των άλλων σπιτιών, από την απλούστερη μορφή της έλικας μέχρι την πιο πολύπλοκη σύνθεση [9] στηρίζονται πάνω σε πεσοδούς από λαξευτό πωρόλιθο ή ψαμμίτη με διάφορες ανάγλυφες ή λαξευτές παραστάσεις. Από την αυλόθυρα διάδρομος, αξονικά τοποθετημένος και πλακοστρωμένος με φυσικές πλάκες ή στρωμένος με βότσαλα, ανάμεσα στα φοινικοειδή και γλάστρες, οδηγεί στη βαριά ξύλινη πόρτα του σπιτιού, με τους σκαλιστούς ταμπλάδες, τα μεταλλικά χερούλια και τα ρόπτρα. [10] Στον κήπο υπάρχει πάντοτε το απαραίτητο πηγάδι με το πελεκητό στόμιο για την ύδρευση και η δεξαμενή για το πότισμα.

[4] Κλάδου-Μπλέτσα Αιμιλία, Τα Χανιά έξω από τα τείχη, Εκδόσεις ΤΕΕ, Χανιά 1978, σελ. 49 & 50.

[5] Το Νεοκλασικό Λατρίο, Τεχνικά Χρονικά, Αύγουστος 1976, έκτακτη έκδοση, σελ. 32 & 33.

[6] Ν. Μουτσόπουλου, Τα αρχοντικά της Κασοριάς, Αθήνα 1962, σελ.3.

[7] Διονύση Ζήβα, Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου από το ΙΣΤ΄ μέχρι τον ΙΘ΄ αιώνα, Έκδοση ΤΕΕ, Αθήνα 1970, σελ. 70 & 71.

[8] Διονύση Ζήβα, Ζακυνθινά Σύμμικτα

[9] Κοριαζόπουλου Βασιλείου, Σιδεριές και κάγκελα από τη Μύκονο, «Ζυγός», φ. 10 - 11 /1974, σελ.115 - 117.

[10] Ν. Μουτσόπουλου, Σιδερένια Μακεδονική Ρόπτρα, Η τέχνη στη Θεσσαλονίκη, φ. 1/1961, σελ.25 - 34.

Η κάτοψη του σπιτιού είναι απλή στη διάρθρωσή της, ενώ ο μεσαίος αξονικός διάδρομος ή κεντρικός χώρος με τα τριγύρω δωμάτια δημιουργεί πολλές και διάφορες μορφές στον εξωτερικό όγκο αυτής της κατηγορίας των σπιτιών, που είναι ολότελα επηρεασμένα από τα ξένα πρότυπα, τα οποία μεταφέρονταν και εφαρμόζονταν από τις χώρες της Ευρώπης στο χώρο της Κρήτης, αφού η τελευταία αυτή την εποχή αποτελεί κέντρο του ενδιαφέροντος. [11] .

Τα ξύλινα ταβάνια στολίζουν ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις και όταν ο τσατμάς πήρε τη θέση του ξύλου, ζωγραφίζεται ή στολίζεται με γύψινες παραστάσεις. Τα δάπεδα στρώνονται με λίθινες ή μαρμάρινες πλάκες και ξύλο. Συνήθως η κάλυψη των σπιτιών επιτυγχάνεται με στέγες άλλοτε κρυμμένες πίσω από χαρακτηριστικά λιθοκτίσια στηθαία και άλλοτε εμφανείς με έντονες κλίσεις τελείως δυτικής προέλευσης.

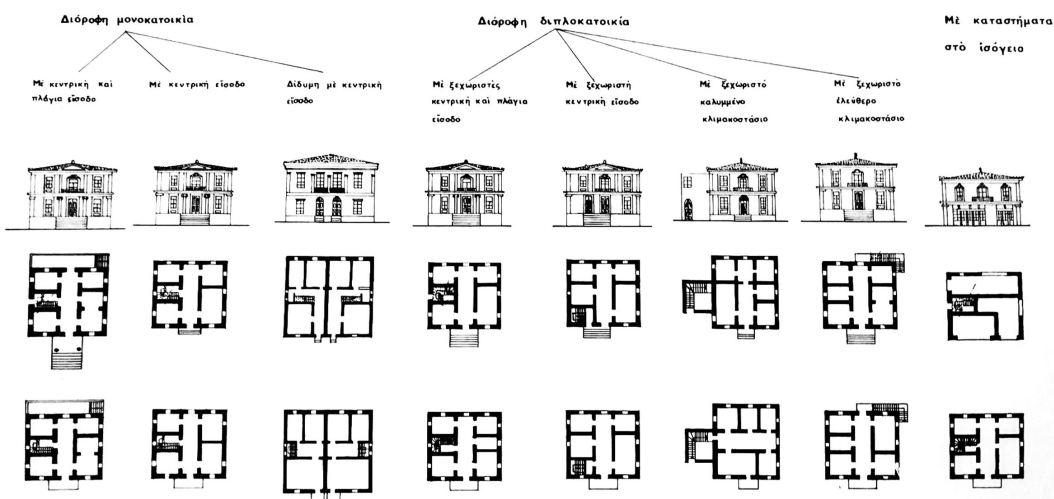
Τύπος 2ος, Διώροφες Κατοικίες

Οι διώροφες κατοικίες είναι ο κυριότερος τύπος που εφαρμόστηκε έξω από τα τείχη της Παλιάς Πόλης των Χανίων τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση της Κρήτης, και κατά μήκος των βασικών οδικών αξόνων. Αποτελούν συνέχεια των πρώτων σπιτιών που είναι οι βίλες με τις οποίες έχουν και πολλά κοινά γνωρίσματα.

Οι κατηγορίες του 2ου τύπου - Διώροφη Κατοικία

Πηγή : Αιμιλία Κλάδου - Μιπέτσα, "Τα Χανιά Έξω από τα Τείχη", Χανιά 1978, εκ. 106.

2^{ος} ΤΥΠΟΣ ΔΙΩΡΟΦΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Στον τύπο αυτό ανήκουν κυρίως τα σπίτια των βουλευτών, δικηγόρων, γιατρών και εμπόρων της εποχής. Η διώροφη κατοικία απαντάται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

1. Στη διώροφη μονοκατοικία. Ανάλογα με τη θέση που βρίσκεται η είσοδος, διακρίνεται:
 - α. Στη διώροφη μονοκατοικία με κεντρική και πλάγια είσοδο,
 - β. Στη διώροφη μονοκατοικία με κεντρική είσοδο και
 - γ. Στη δίδυμη διώροφη μονοκατοικία με κεντρική είσοδο.
2. Στη διώροφη διπλοκατοικία. Στα Χανιά τουλάχιστον, οι δύο κατοικίες που στεγάζει είναι εντελώς ανεξάρτητες και διακρίνεται :
 - α. Στη διώροφη διπλοκατοικία με ξεχωριστές εισόδους κεντρική και πλάγια
 - β. με ξεχωριστές κεντρικές εισόδους και
 - γ. με κλιμακοστάσιο, έξω από την κάτοψη του σπιτιού, άλλοτε καλυμμένο και
 - δ. άλλοτε ακάλυπτο.

Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις ανήκουν όλα εκείνα τα σπίτια που άρχισαν να κτίζονται σαν μονώροφα για να καταλήξουν τελικά σε διώροφα.

3. Τέλος, τα διώροφα κτίσματα που κτίστηκαν κοντά στο εμπορικό κέντρο της πόλης χρησιμοποιούν το ισόγειο για τη στέγαση καταστημάτων και τον όροφο με κεντρική ή πλάγια είσοδο για κατοικία. [12]

Τύπος 3ος, Μονώροφες Κατοικίες

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα περισσότερα σπίτια που κτίστηκαν από τη δεύτερη δεκαετία του αιώνα και μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τα οποία, ανάλογα με την τοποθέτηση της εισόδου που επηρεάζει αποφασιστικά τη διαρρύθμιση στην κάτοψη, χωρίζονται:

1. στα μονώροφα σπίτια με την κεντρική είσοδο και
2. στα μονώροφα με την πλάγια είσοδο.

[11] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 51.

[12] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 51 & 52.

Όλα τα σπίτια αυτής της κατηγορίας είναι υπερυψωμένα από το έδαφος και χρησιμοποιούν τους υπόγειους χώρους σαν βοηθητικούς και αποθηκευτικούς. Η υπερύψωση αυτή καλύπτεται με σκάλα η οποία συνδέεται άμεσα με την είσοδο. Έτσι, στα μονώροφα σπίτια, όταν αυτά περιβάλλονται από κήπο και έχουν κεντρική είσοδο, η σκάλα τοποθετείται εξωτερικά μπροστά στην είσοδο (τύπος 3.1α) και όταν αυτά ακουμπούν στον δρόμο η σκάλα προηγείται (τύπος 3.1β) ή ακολουθεί την είσοδο (τύπος 3.1γ), αλλά είναι πάντοτε εσωτερικά και οργανικά δεμένη με την κάτοψη του σπιτιού.

Η κάτοψη στο μονώροφα σπίτια με την κεντρική είσοδο οργανώνεται γύρω από ένα αξονικό διάδρομο χωλ, στον οποίο οδηγεί η σκάλα και η είσοδος και όποιος διασχίζει όλο το πλάτος του κτίσματος και καταλήγει πάλι σε βοηθητική έξοδο προς την αυλή. Δεξιά και αριστερά του διαδρόμου, πλάτος 1.90 μ. - 3.50 μ. και μήκος μέχρι 12μ. συνήθως, διακόπτεται στο ύψος των 7μ. με τζαμωτή πόρτα και πολύχρωμα τζάμια, χωρίζοντας έτσι την κουζίνα και τους βοηθητικούς χώρους από το υπόλοιπο σπίτι.[13] Τα μονώροφα σπίτια, στα οποία η είσοδος τοποθετείται στο πλάι, αποτελούν συνέχεια και έχουν την ίδια διάρθρωση με τα παλιότερα σπίτια με τα δωμάτια στη σειρά που οδηγούν στο χαρακτηριστικό και απαραίτητο ξύλινο χαγιάτι.[14] Στην είσοδο των σπιτιών οδηγεί η χαρακτηριστική σιδερένια αυλόθυρα διαμέσου πλακοστρωμένης αυλής και σκάλας από το χαγιάτι. Τα ταβάνια ζωγραφίζονται συνήθως από τον κοσμηματογράφο Αλιγυζάκη και τα επιχρίσματα των διαδρόμων αλλά και των προσόψεων μιμούνται μαρμάρινες και λίθινες επενδύσεις. Στα δάπεδα χρησιμοποιούνται εκτός από το ξύλο και πολύχρωμα πλακάκια. Η εξωτερική μορφολογία του σπιτιού ποικίλει ανάλογα με την προέλευση του μηχανικού και την οικονομική δυνατότητα του ιδιοκτήτη.[15]

Τύπος 4ος, Τριώροφες κατοικίες

Οι τριώροφες κατοικίες εμφανίστηκαν στα Χανιά την τρίτη δεκαετία του αιώνα και περιλάμβαναν τρεις ανεξάρτητες κατοικίες με ξεχωριστές εισόδους. Κατασκευάστηκαν κυρίως από επιχειρηματίες. Αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις εξαιτίας της ανύπαρκτης τότε εμπορικής τους αξίας.[16]

Τύπος 5ος, Αστικές τρώγλες

Εκτός από τους παραπάνω τύπους κατοικιών στην πόλη των Χανίων έξω από τα τείχη και σε δύο περιοχές στο Κουμ - Καπί και στη Νέα Χώρα συναντώνται δύο συγκροτήματα κατοικιών που χωρίς δισταγμό χαρακτηρίζονται σαν αστικές τρώγλες. Τα κατασκευασμένα αυτά, κατάλοιπα των οικισμών των Βεγγαζίων ή τενεκέ Μαχαλά και των αστέγων φτωχών προσφύγων του 1924 στεγάζουν ακόμα έναν πολύ μεγάλο αριθμό κατοίκων, υπό άοχμες συνθήκες, σε πολύ αξιόλογες κεντρικές περιοχές.[17]

[13] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 52.

[14] Άρης Κωνσταντινίδης, Τα παλιά Αθηναϊκά σπίτια, Αθήνα 1950, σελ. 40.

[15] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 53.

[16] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 53.

[17] Θ. Αργυρόπουλος - Α.Τρίτσας, Πολεοδομική Μελέτη Χανίων, Αθήνα, 1964.

Εξωτερικά τα σπιτία των τεσσάρων πρώτων τύπων επιτυγχάνεται πάντοτε τονισμός της βάσης, του κορμού και της στέψης που είναι από πέτρα, αλλά και που πολλές φορές μιμείται ένα χοντρό στρώμα σοβά. Η χαρακτηριστική γιρλάντα των ακροκέραμων πολλές φορές και από ξύλο και τα πολύ χαρακτηριστικά λιθίνα πελεκητά στηθαία στολίζουν το τελείωμα των σπιτιών. Οι πέτρες, το βασικό υλικό κατασκευής, προέρχονται από τα νταμάρια της Χαλέπας, των Λενταριανών (Βαρδόκωστα και Σγουρού) και της Αγίας Κυριακής. Αλλά και από τον Κεφαλά, τις Βρύσσες και το Γαλαβοχώρι Αποκορώνου. Τα ακροκέραμα, οι γλάστρες και τα αγάλματα πλάθονται από το Στέλιο Στρατουδάκη και από το Γιώργη και Μιχάλη Ταμπακόπουλο στο εργαστήριό τους κοντά στη γέφυρα του Αγίου Παντελεήμονα και στη σημερινή οδό Κυδωνίας. Γενικά δίδεται μεγάλη σημασία στην εξωτερική εμφάνιση του σπιτιού, ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο με τις εσωτερικές εγκαταστάσεις και πολύ συχνά το αποχωρητήριο είναι κάπου έξω από το σπίτι. [18]

Γ. Το σπίτι του βουλευτή - γερουσιαστή Μανούσου Κούνδουρου - Ανάλυση

Πρόκειται για μία διώροφη μονοκατοικία (τύπος 2ος, α1 περίπτωση) η οποία οικοδομήθηκε το 1909 σε σχέδια και επίβλεψη του Μιχάλη Σαββάκη, και βρίσκεται στο τέλος της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου ακριβώς πάνω από τη θάλασσα. Τον ήρεμο, σχεδόν κυβικό όγκο του σπιτιού σπάζει ο βορεινός μικρός εξώστης και το φάρδεμα προς τα δυτικά της κάτοψης που τονίζει η ανάλαφρη βορειοδυτική απόληξη του στηθαίου στη στέγη, ίχνη του σχεδόν πάντα απαραίτητου πύργου του Σαββάκη. [19]

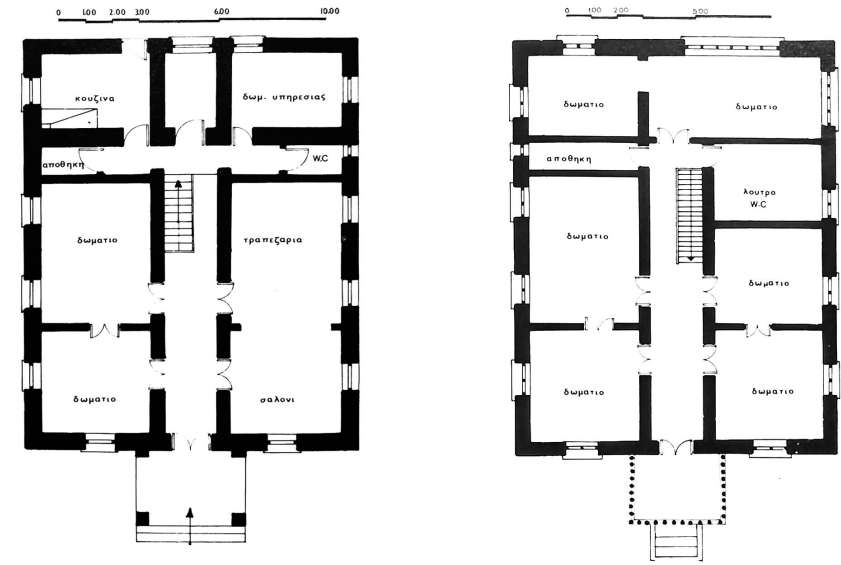
Η διάταξη στην κάτοψη είναι χαρακτηριστική, σχεδόν όπως σε όλα τα σπιτία - γραφεία βουλευτών που σχεδίασε ο Σαββάκης, με τη δεύτερη είσοδο για την ελεύθερη διακίνηση των ανθρώπων του σπιτιού, τους χώρους υποδοχής και το γραφείο στο ισόγειο, και τους ιδιαίτερους χώρους στον όροφο. Στην πρόσοψη, χαρακτηριστικά κτισμένος είναι ο κεντρικός άξονας της εισόδου και του εξώστη με κολόνες και αέτωμα που απολήγει σε λεοντοκεφαλές αλλά και πελεκητές σκαλισμένες καντουνάδες από λευκό πωρόλιθο. Τα σχέδια των πέτρινων σκαλισμάτων που περιβάλλουν τον κύκλο με την ημερομηνία ανέγερσης του σπιτιού προδίδουν την επίδραση της Δύσης στον Μιχάλη Σαββάκη.

Τα εξωτερικά τριπτά επιχρίσματα με τις ίσιες σκούρες γραμμές έχουν ένα ζεστό χρωματικό τόνο ανάμεσα στην ώχρα και το κεραμιδί. Οι αυλόθυρες είναι από τις ωραιότερες στην πόλη με σύνθετα πλεκτά κιγκλιδώματα, ενώ υπάρχει ελεύθερος χώρος γύρω από το σπίτι με τα απαραίτητα φοινικοειδή. [20]

[18] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 53 - 54.

[19] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 69.

[20] Οπ., Τα Χανιά έξω από..., σελ. 70.

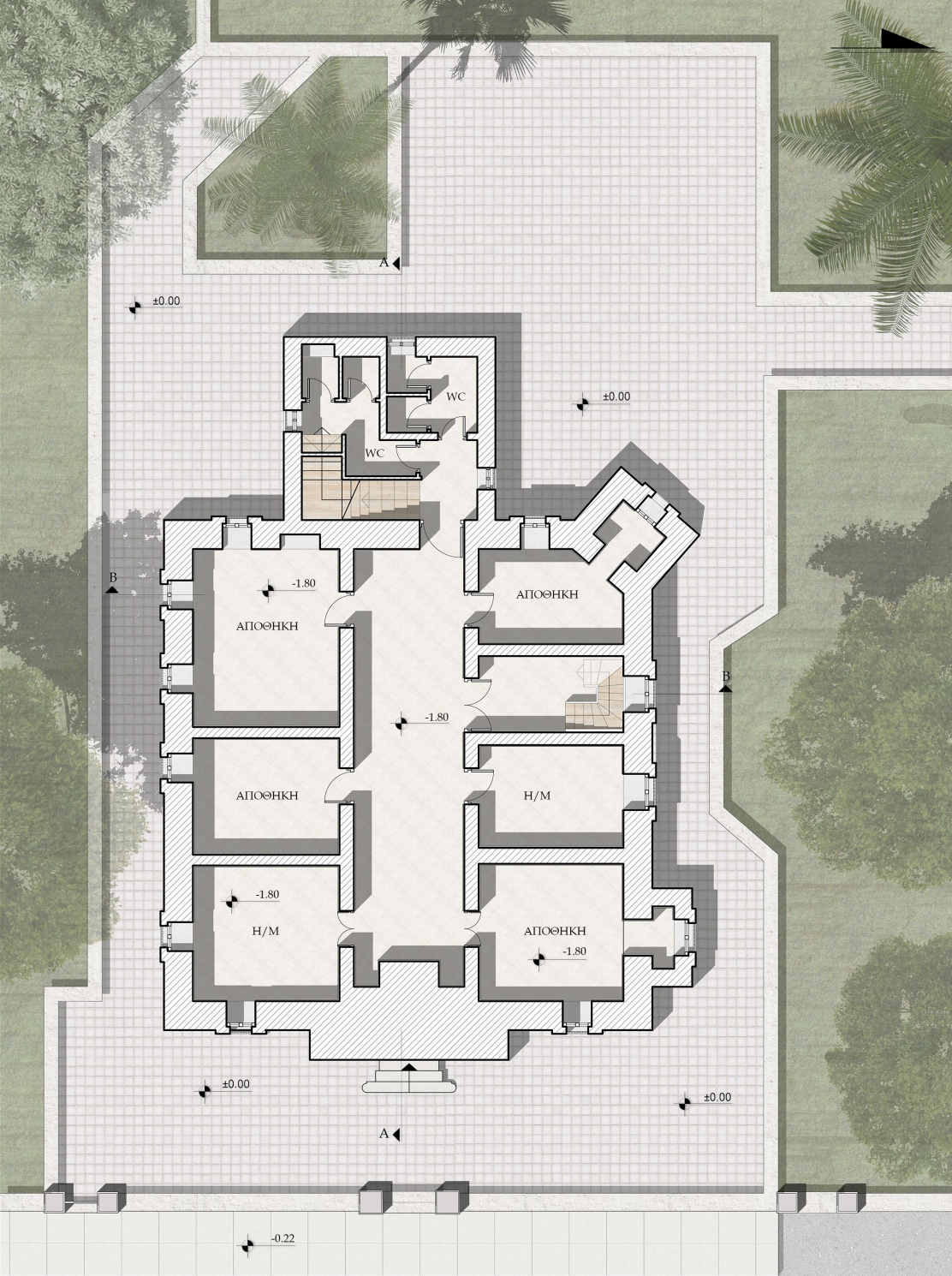
Φωτορεαλιστική Απεικόνιση Υφιστάμενης Κατάστασης.
Νοποανατολική Άποψη του κυρίου μελέτης.

Ανατολική Όψη | Υφιστάμενη Κατάσταση

Βόρεια Όψη | Υφιστάμενη Κατάσταση

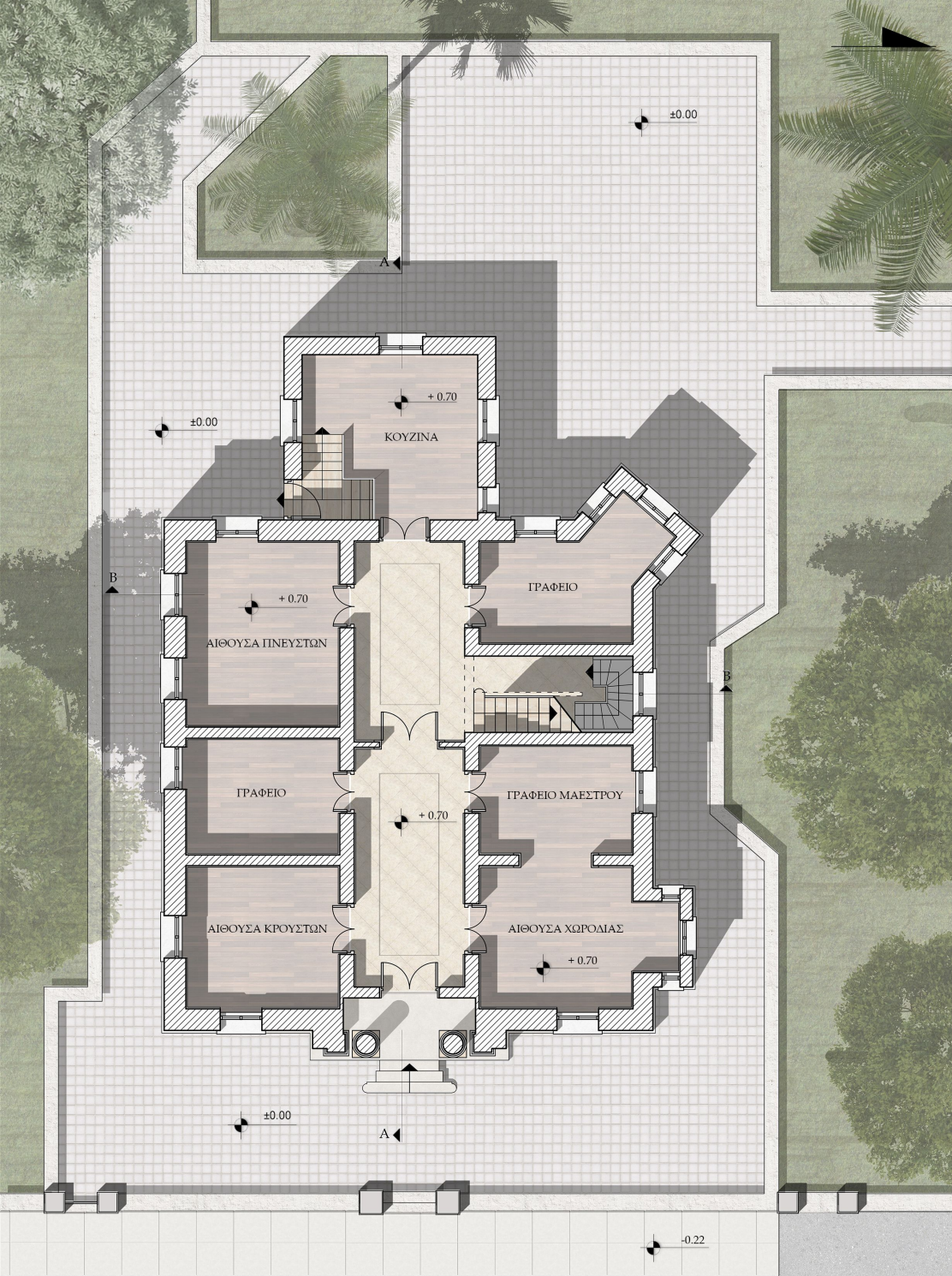

Κάτοψη Υπογείου | Υφιστάμενη Κατάσταση | Υφιστάμενη Χρήση: Δημοτική Φιλαρμονική

Δυτική Όψη | Υφιστάμενη Κατάσταση

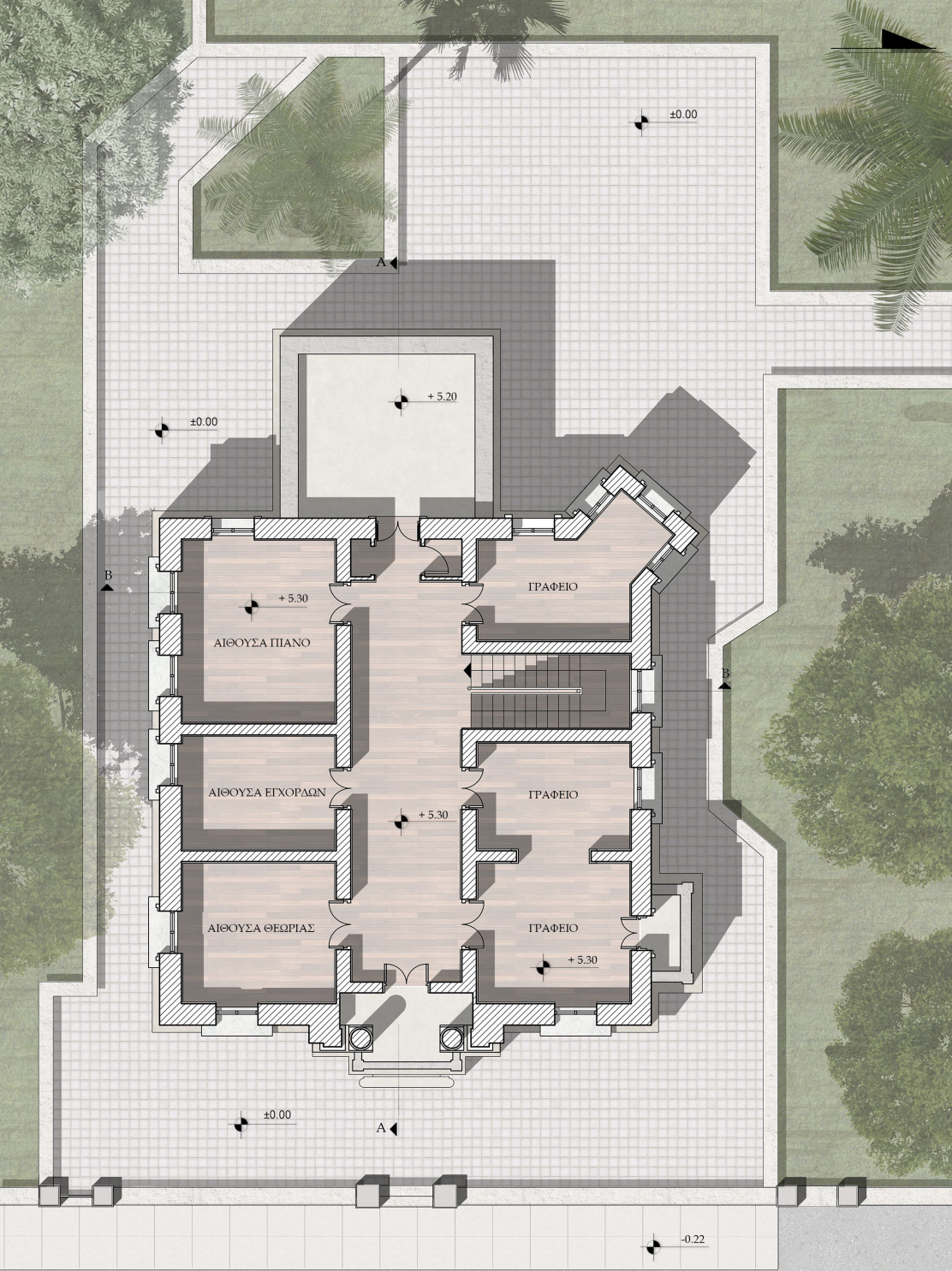

Νότια Όψη | Υφιστάμενη Κατάσταση

Κάτοψη Ισογείου | Υφιστάμενη Κατάσταση | Υφιστάμενη Χρήση: Δημοτική Φιλαρμονική

Φωτορεαλιστική Απεικόνιση Υφιστάμενης Κατάστασης | Βορειοδυτική Άποψη κτιρίου.

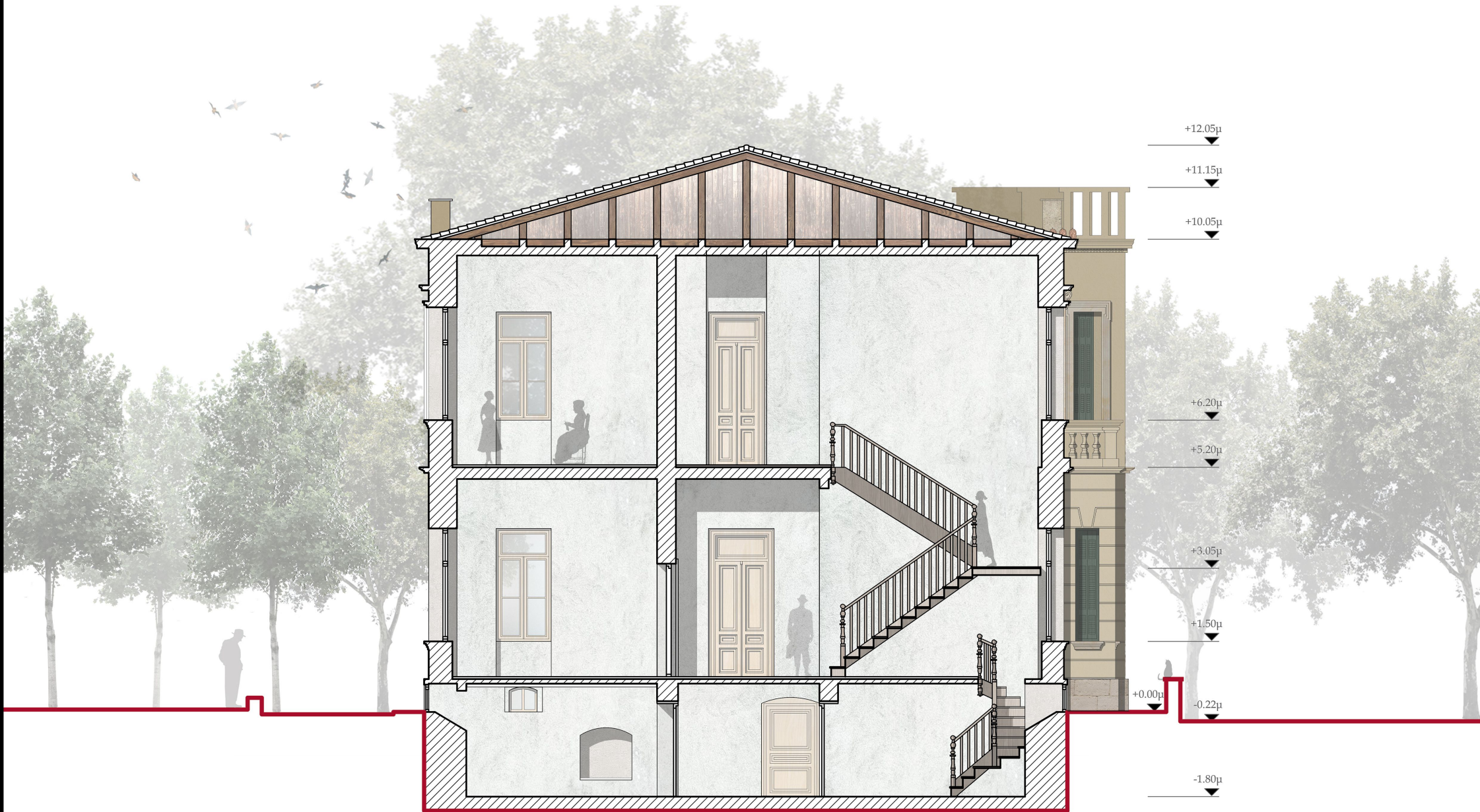
Φωτορεαλιστική Απεικόνιση Υφιστάμενης Κατάστασης | Νοτιοδυτική Άποψη Κτιρίου.

Κάτοψη Ορόφου | Υφιστάμενη Κατάσταση | Υφιστάμενη Χρήση: Δημοτική Φιλαρμονική

Φωτορεαλιστική Απεικόνιση Υφιστάμενης Κατάστασης | Νοτιοδυτική Άποψη Κτιρίου.

Υφαντό για παιδικό ρουχισμό, 1934.

Πηγή: Αρχείο Περικλή Δαμαντιόπουλου, Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων «Ο Χρυσόστομος».

_πρόταση

4. Πρόταση

A. Διαμόρφωση Περιβάλλοντα Χώρου

Πέρα από το σχεδιασμό των εσωτερικών χώρων του κτιρίου μελέτης σημαντικό ρόλο έπαιξε και η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου, καθώς η βίλα βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο της πόλης. Στόχο αποτέλεσε η δημιουργία ενός πόλου, ο οποίος θα δρα ανεξάρτητα και συμπληρωματικά με το μουσείο.

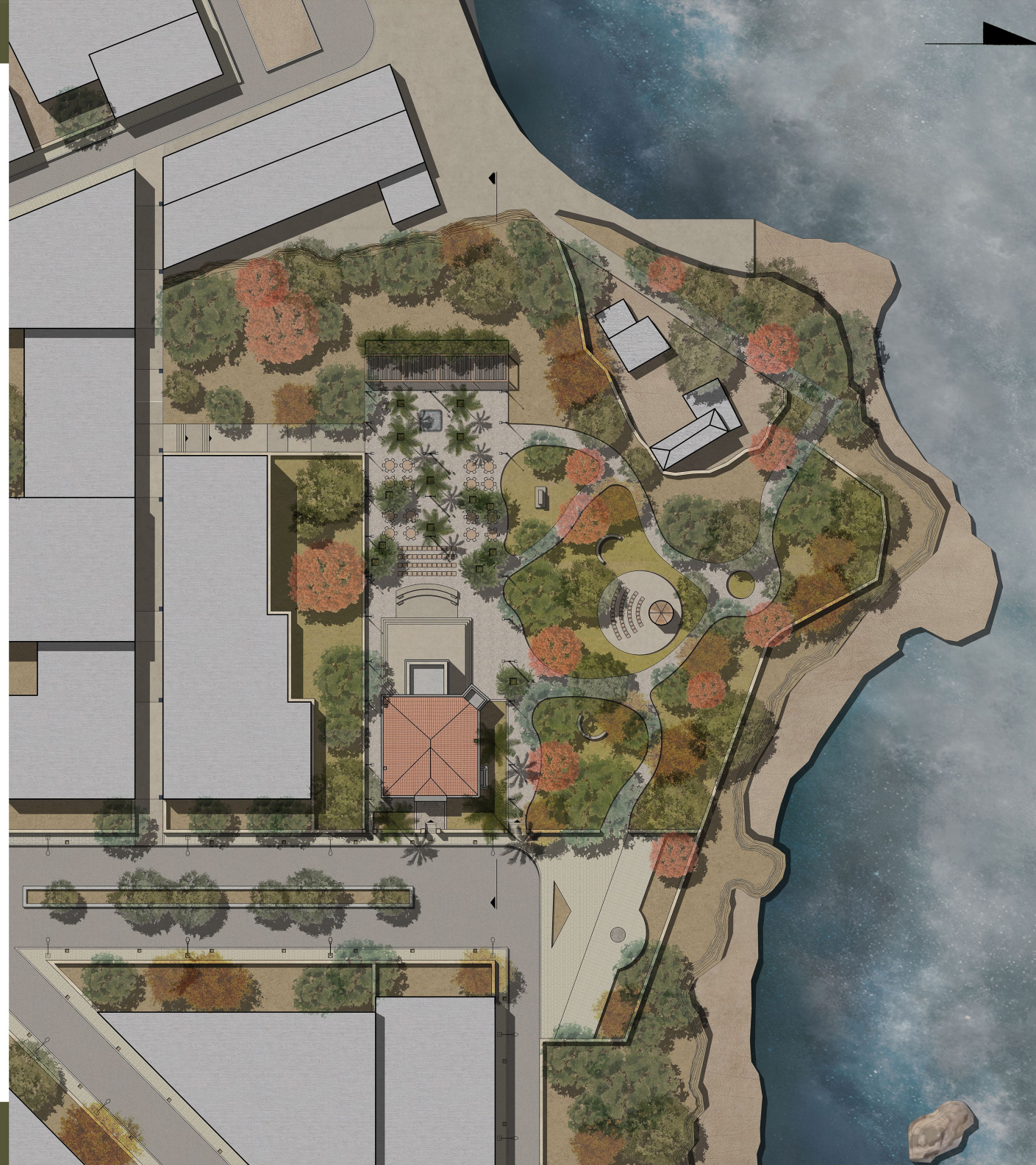
Επιλέχθηκε να διατηρηθεί η υφιστάμενη ελεύθερη μορφή πάρκου, καθώς και η πυκνή φύτευση. Στην πίσω όψη της βίλας (δηλ. στην δυτική της πλευρά) δημιουργήθηκε υπαίθρια εκτόνωση, η οποία προέκυψε από την επέκταση του άξονα του κτιρίου μελέτης, στην κατεύθυνση Ανατολής - Δύσης, με σκοπό την ύπαρξη μιας σκληρής ζώνης πλακόστρωσης (σε αντίστιξη με το μαλακό έδαφος του χώρου πρασίνου) για τη φιλοξενία υπαίθριων δρώμενων και εκδηλώσεων. Στην ζώνη αυτή τοποθετήθηκαν η σκηνή (και πιο συγκεκριμένα στην πλευρά του δυτικού εξώστη του κτιρίου), κερκίδες και τραπεζοκαθίσματα, για την τέλεση πολιτιστικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Σημαντικό ρόλο κατά το σχεδιασμό της συγκεκριμένης ζώνης έπαιξε η φύτευση. Επιλέχθηκαν να τοποθετηθούν φοινικοειδή συμμετρικά προς το κτίσμα, σύμφωνα με την βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε προηγουμένως. Φοινικοειδή δέντρα, επίσης, τοποθετήθηκαν ανάμεσα στον πλακοστρωμένο με φυσικά βότσαλα διάδρομο, ο οποίος οδηγεί τον επισκέπτη από την υφιστάμενη αυλόθυρα στη βαριά ξύλινη πόρτα του κτιρίου.

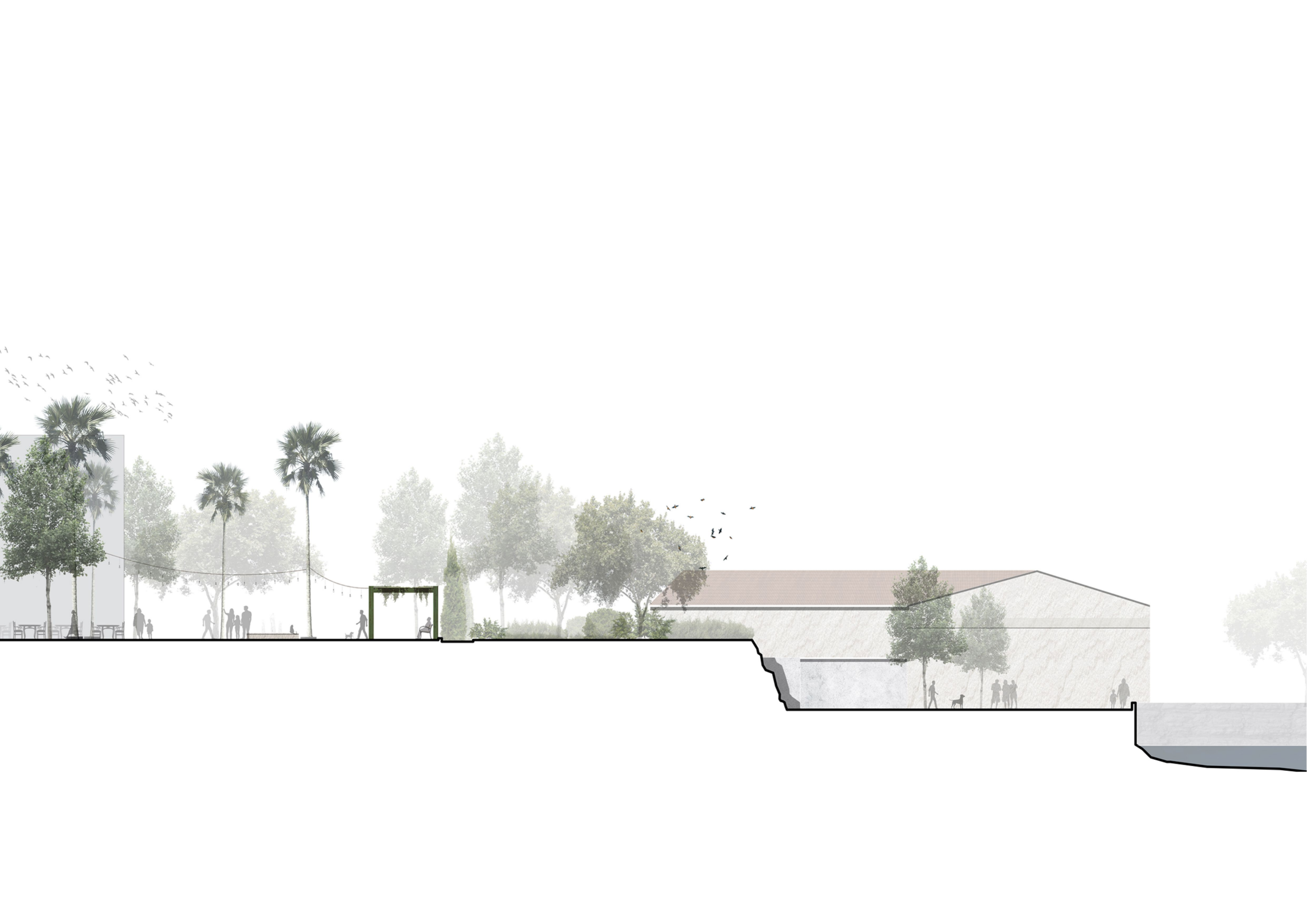
Έναν, ακόμα, σημαντικό στόχο αποτέλεσε η σύνδεση της συγκεκριμένης ζώνης με το υφιστάμενο ελεύθερο πάρκο και με τον οδικό άξονα που βρίσκεται στη νότια πλευρά του κτιρίου, ο οποίος επιτεύχθηκε μέσω του σχεδιασμού ελεύθερων περιπατητικών διαδρομών και μέσω της χάραξης μιας πορείας κάθετης στον οδικό άξονα, η οποία συνδέει την στάθμη του περιβάλλοντα χώρου με την στάθμη του δρόμου.

Στη δυτική απόληξη της πλακοστρωμένης ζώνης επιλέχθηκε να δημιουργηθεί μια ημιυπαίθρια περιοχή στάσης μέσω του σχεδιασμού μιας πέργκολας και μιας σειράς καθιστικών, με πυκνή οργανωμένη φύτευση, οριοθετώντας έτσι την υπαίθρια διαμορφωμένη εκτόνωση από το ελεύθερο πράσινο του περιβάλλοντα χώρου.

Τέλος, ανάμεσα στο πράσινο του ελεύθερου πάρκου σχεδιάστηκε κυκλικό σκληρό δάπεδο πάνω στο οποίο τοποθετήθηκαν καθίσματα και ένα μεταλλικό περίπτερο, αξιοποιώντας έτσι την φυγή του πάρκου προς την θάλασσα.

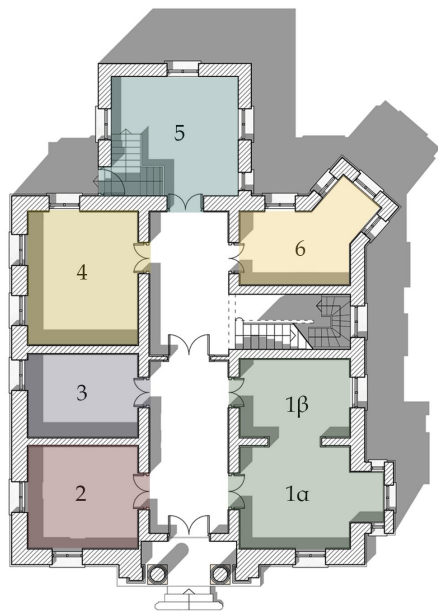

Β. Διαμόρφωση Εσωτερικών Χώρων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

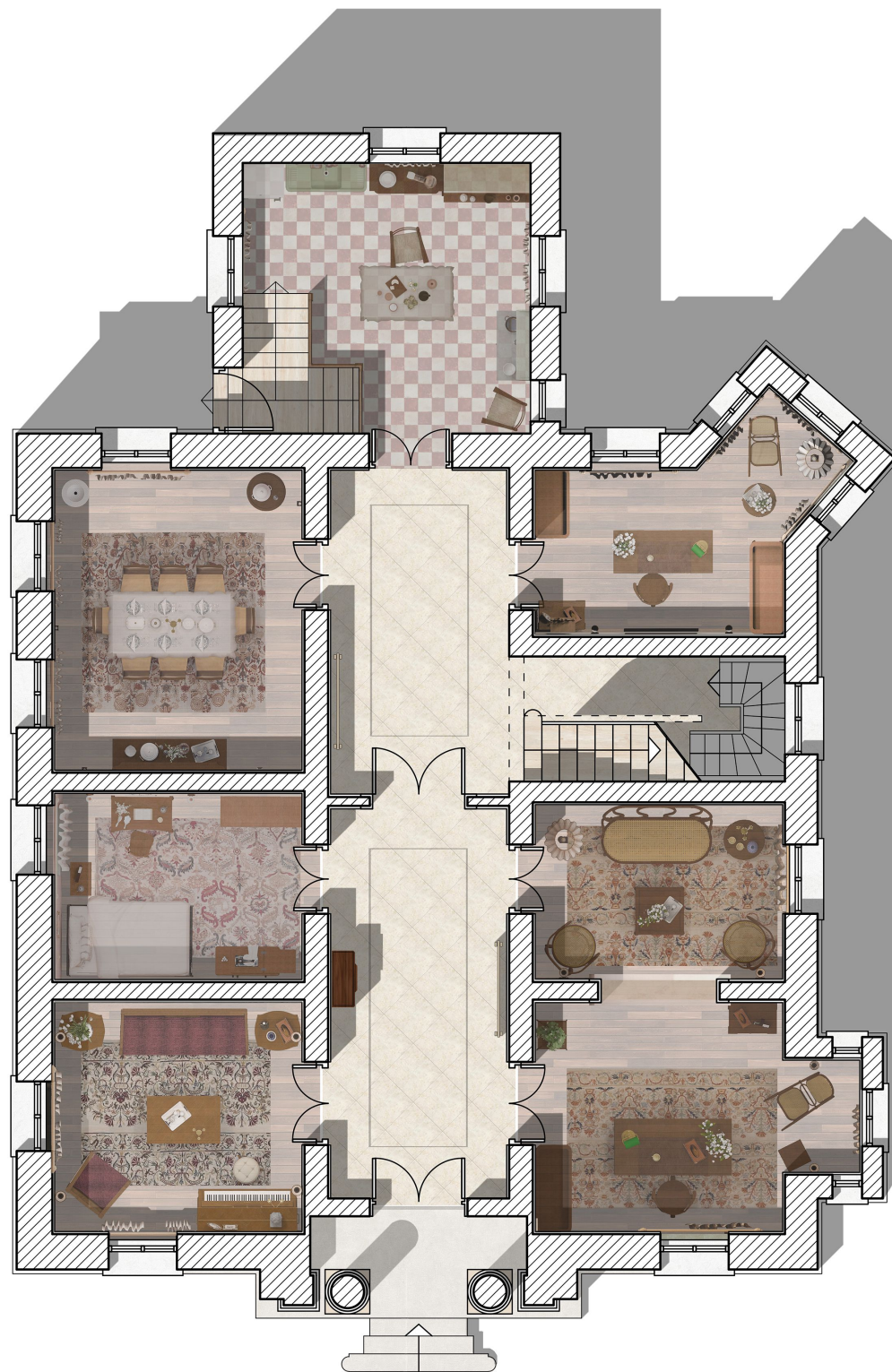
- 1α. Γραφείο Εισόδου - Πωλητήριο
- 1β. Λαϊκό Σαλόνι
2. Σαλόνι
3. Υπηρεσία
4. Τραπεζαρία
5. Κουζίνα
6. Γραφείο

Για την αναβίωση της καθημερινότητας μιας αστικής οικογένειας της συγκεκριμένης εποχής προτείνεται ο σχεδιασμός μιας μόνιμης έκθεσης η οποία θα στεγάζεται στο κτίριο και θα περιλαμβάνει αντικείμενα που θα αναδεικνύουν τις πτυχές του ιδιωτικού βίου, ηχητικές και ψηφιακές εφαρμογές, καθώς και πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής.

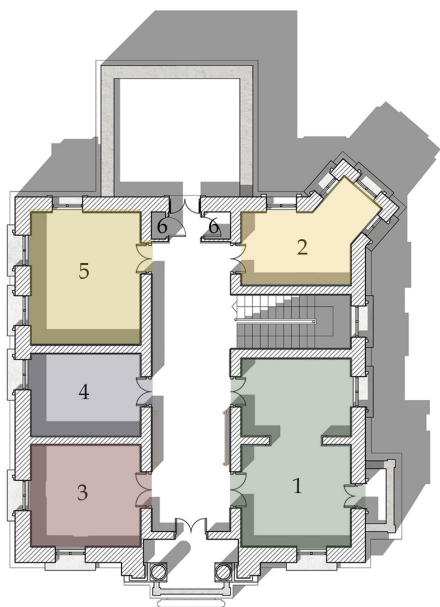
Τα εκθέματα της προτεινόμενης έκθεσης αποτελούν πρωτότυπα αντικείμενα αυτής της χαρακτηριστικής για την Κρήτη Περιόδου, τα οποία εντοπίστηκαν σε συγκεκριμένες συλλογές και εκθέσεις [Λύκειο των Ελληνίδων, Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων - Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοούτη (1890 -1871)] και αφού καταγράφηκαν και φωτογραφήθηκαν, ομαδοποιήθηκαν σε λίστες.

Η κατανομή των χρήσεων έγινε με βάση την βιβλιογραφική έρευνα. Σημείο αναφοράς αποτέλεσε η κάτοψη της οικίας του Βαλέριου Καλοούτη που εξετάστηκε και αναλύθηκε προηγουμένως. Η συγκεκριμένη οικία ανήκει στον ίδιο τύπο νεοκλασικού κτιρίου (τύπος 2ος, διώροφη κατοικία με κεντρική και πλάγια είσοδο) με την βίλα του βουλευτή και γεροϋσιαστή Μανούσου Κούνδουρου.

Η επιλογή και η τοποθέτηση των αντικειμένων έγινε σύμφωνα με την ανάλυση της Αστικής ζωής που πραγματοποιήθηκε, μέσω φωτογραφικών αρχείων καθώς και λοιπών λευκωμάτων και περιγραφών.

Β. Διαμόρφωση Εσωτερικών Χώρων.

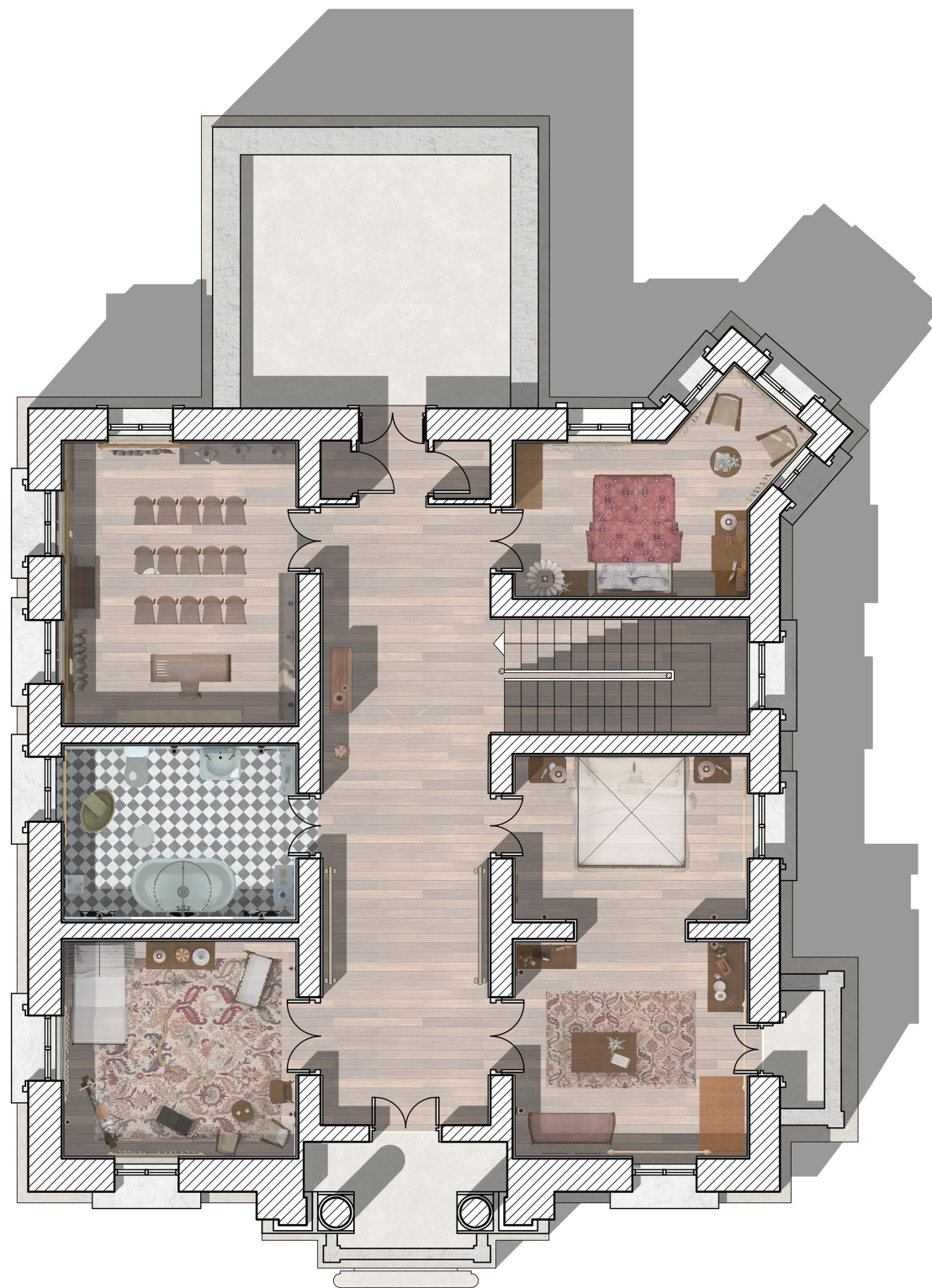
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΨΗ ΟΡΟΦΟΥ

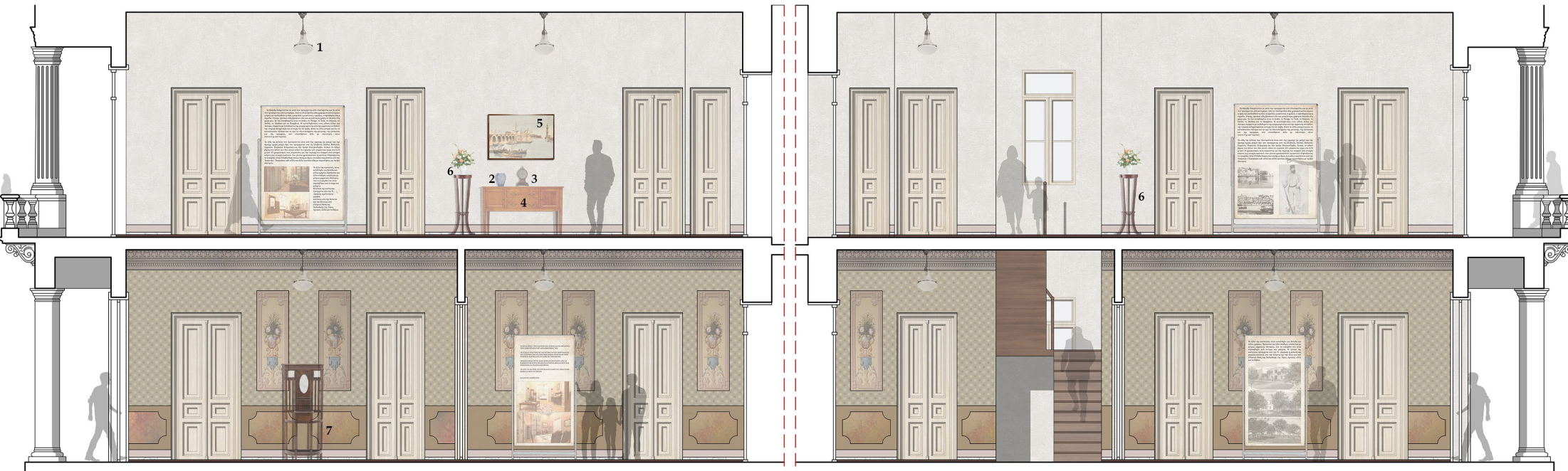
1. Κύριο Υπνοδωμάτιο
2. Υπνοδωμάτιο
3. Παιδικό Υπνοδωμάτιο
4. Λουτρό
5. Βιντεοπροβολές
6. Λινοθήκη

Σημείο αναφοράς αποτέλεσε το φωτογραφικό Αρχείο του Περικλή Διαμαντόπουλου και πιο συγκεκριμένα η έκθεση με τίτλο «Στιγμές και πρόσωπα της Κρήτης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα», που διοργανώθηκε από τον Φιλολογικό Σύλλογο Χανίων «Ο Χρυσόστομος».

Η τοποθέτηση των αντικειμένων και η εσωτερική διαμόρφωση του καθενός εσωτερικού χώρου-δωματίου προσεγγίζεται και υλοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να διαμορφώνονται διακριτές θεματικές ενότητες και χώροι με λειτουργικό χαρακτήρα, οι οποίοι λειτουργούν συμπληρωματικά και αρθρώνονται σε ένα ενιαίο σύνολο το οποίο δεν είναι άλλο από το αστικό Κρητικό Μέγαρο. Στο ισόγειο τοποθετήθηκαν οι χώροι που ανήκουν στην δημόσια ζώνη της κατοικίας, ενώ στον όροφο τοποθετήθηκαν οι ιδιωτικοί χώροι διημέρευσης καθώς και ένας χώρος βιντεοπροβολών, όπου θα προβάλλεται φωτογραφικό αρχείο και πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής.

Τα αντικείμενα που τοποθετούνται στο εκάστοτε δωμάτιο μπορούν να διακριθούν σε δύο ενότητες, τα μεγαλύτερα έπιπλα εποχής τα οποία είναι τοποθετημένα με τρόπο σχεδόν σκηνογραφικό (στόχος αποτέλεσε η διαμόρφωση του κάθε δωματίου σαν μια παγωμένη στιγμή στον χρόνο - σαν ένα φωτογραφικό καρέ που μεταπήδησε στο σήμερα) καθώς και στα μικροαντικείμενα, τα οποία και βρέθηκαν τόσο στις εκθέσεις που αναφέρθηκαν αλλά και σε ιδιωτικές συλλογές οικιών και παλαιοπωλεία και τοποθετήθηκαν ώστε να αποδίδουν την αίσθηση της καθημερινότητας των πάλαι ποτέ κατοίκων της βίλας.

Νότιο Ανάπτυγμα.

Στο διάδρομο τοποθετήθηκαν έπιπλα και μικροαντικείμενα, τα οποία σχετίζονται με την έκθεση και την επίπλωση των δωματίων όπως αναλύθηκε προηγουμένως. Τα αντικείμενα αυτά είναι κομμάτια συλλογών όπως θα αναλύσουμε στην συνέχεια. Επιπλέον, στον επάνω όροφο βρίσκεται πίνακας εποχής όπου απεικονίζονται Χανιά στα τέλη του 19ου αιώνα.

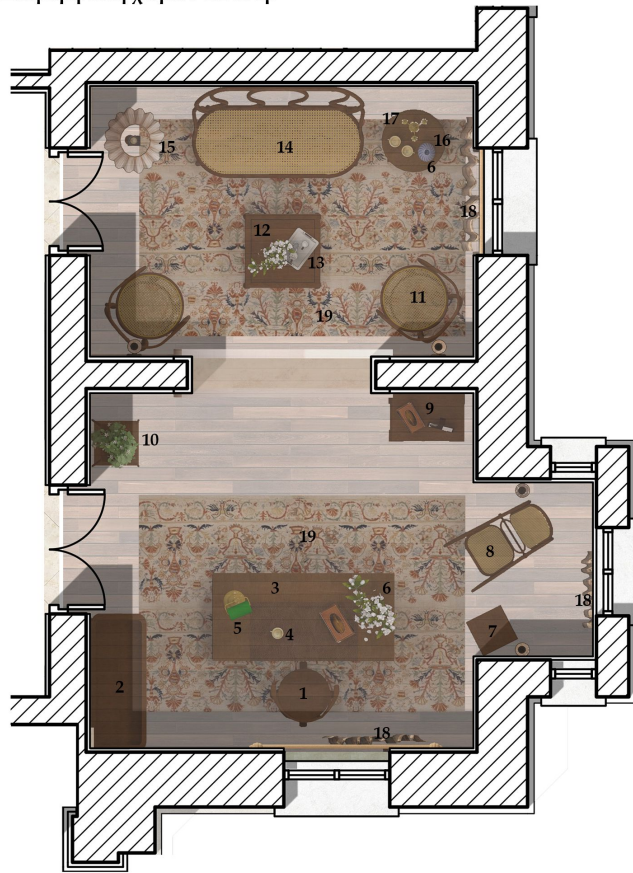
Τέλος, και στους δύο ορόφους, υπάρχουν κινητά πάνελ με φωτογραφικό υλικό και πληροφορίες σχετικά με την έκθεση και την ιστορία της βίλας του Μανούσου Κούνδουρου (δύο πάνελ σε κάθε όροφο με την δυνατότητα αναγραφής πληροφοριών καθώς και υπομνημάτων για τα αντικείμενα εντός των δωματίων).

Βόρειο Ανάπτυγμα.

Υπόμνημα Εκθεμάτων Διαδρόμου :

1. Φωτιστικό, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
2. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
3. Ρολόι, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
4. Σερβάν, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
5. Πίνακας, Ιδιωτική Συλλογή
6. Ανθοστήλη, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
7. Έπιπλο Εισόδου, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρων 1α & 1β

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίων 1α & 1β:

1. Καρέκλα Γραφείου, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων, Χανιά
2. Βιβλιοθήκη, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων, Χανιά
3. Γραφείο, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων, Χανιά
4. Σερβίτιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
5. Φωτιστικό Γραφείου, αντικείμενο παλατιοπωλείου
6. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Κινητή Βιβλιοθήκη, αντικείμενο παλατιοπωλείου
8. Κονιστή Καρέκλα Thonet, αντικείμενο παλατιοπωλείου
9. Χαμηλή Σουρταριέρα, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων, Χανιά
10. Ανθοστήλη, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι

11. Καρέκλα Thonet, αντικείμενο παλατιοπωλείου
12. Τραπέζι Καθιστικού, αντικείμενο παλατιοπωλείου
13. Σερβίτιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
14. Καναπές Thonet, αντικείμενο παλατιοπωλείου
15. Φωτιστικό διαπέδου, Δημοτική Πνακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
16. Τραπέζι καθιστικού, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων
17. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
18. Κουρτίνες, Δημοτική Πνακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
19. Χαλί - Κιλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, "Κρητικό Κέντημα"

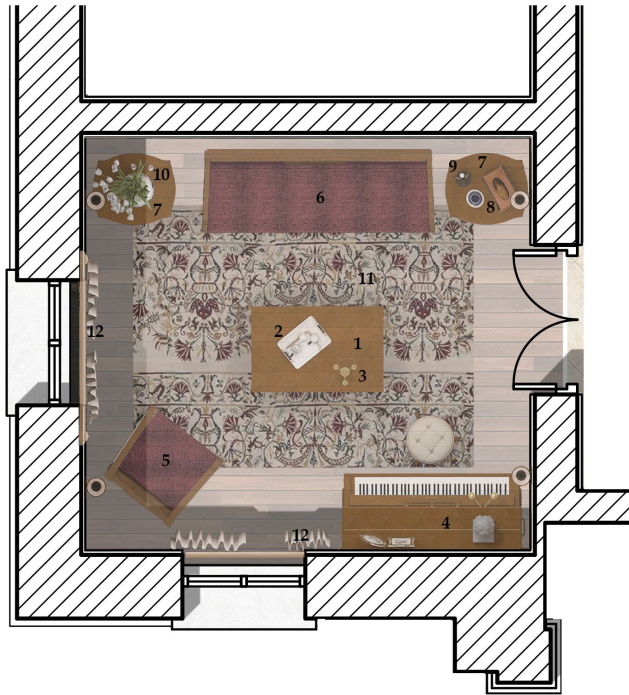

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρου 2

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 2 :

1. Τραπέζι καθιστικού, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐτση (1890 -1971)"
2. Σερβίτσιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
3. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
4. Πιάνο, αντικείμενο παλατιοπωλείου
5. Πολυθρόνα, αντικείμενο παλατιοπωλείου
6. Καναπές, αντικείμενο παλατιοπωλείου
7. Τραπέζι καθιστικού, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
8. Σερβίτσιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
9. Διακοσμητικό φωτιστικό, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
10. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
11. Χαλί - Κλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, "Κρητικό Κέντημα"
12. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐτση (1890 -1971)"

Πίνακας , Ιδιωτική Συλλογή.

Πίνακας , Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐτση (1890 -1971)"

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρου 3

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 3 :

1. Κρεβάτι, αντικείμενο παλαιοπωλείου
2. Επιπλο Ραπτομηχανής Singer, αντικείμενο παλαιοπωλείου
3. Ντουλάπα, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
4. Τραπέζι, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
5. Καρέκλα Thonet, αντικείμενο παλαιοπωλείου
6. Κομοδίνο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Λάμπα Κηροζίνης, αντικείμενο παλαιοπωλείου
8. Καθρέπτης Χειρός και Βούρτσα Μαλλιών, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
9. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)”
10. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
11. Χαλί - Κιλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, “Κρητικό Κέντημα”

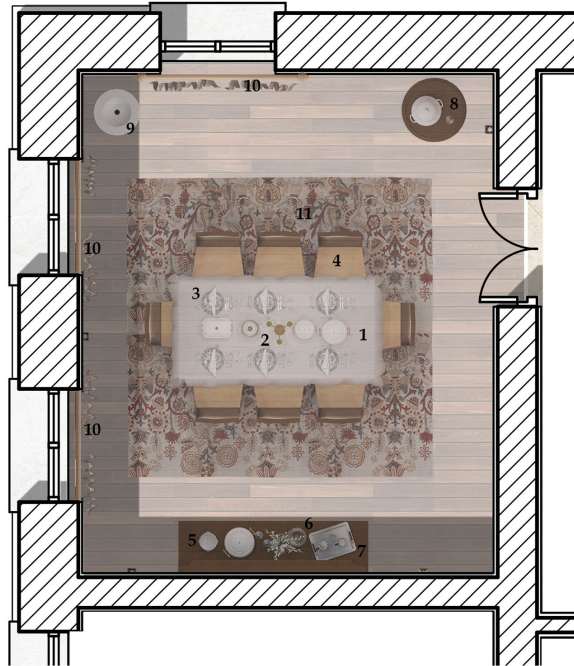

Πίνακες , Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)”

Πηγή φωτογραφικού υλικού στις κορνίζες : φωτογραφικό αρχείο Περικλή Διαμαντόπουλου «Στιγμές και πρόσωπα της Κρήτης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα», Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων “Ο Χρυσόστομος” .

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρου 4

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 4 :

1. Τραπεζι, Συλλογή Λόκειο των Ελληνίδων, Χανιά
2. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
3. Σερβίτσιο Τραπεζιού, αντικείμενα παλατιοπωλείου
4. Δερμάτινη Καρέκλα, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
5. Ερμάριο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
6. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Σερβίτσιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
8. Τραπεζάκι τροφίμων, αντικείμενο παλατιοπωλείου
9. Φωτιστικό δαπέδου, αντικείμενο παλατιοπωλείου
10. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
11. Χαλί - Κιλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, "Κρητικό Κέντημα"

Πίνακες, Ιδιωτική Συλλογή

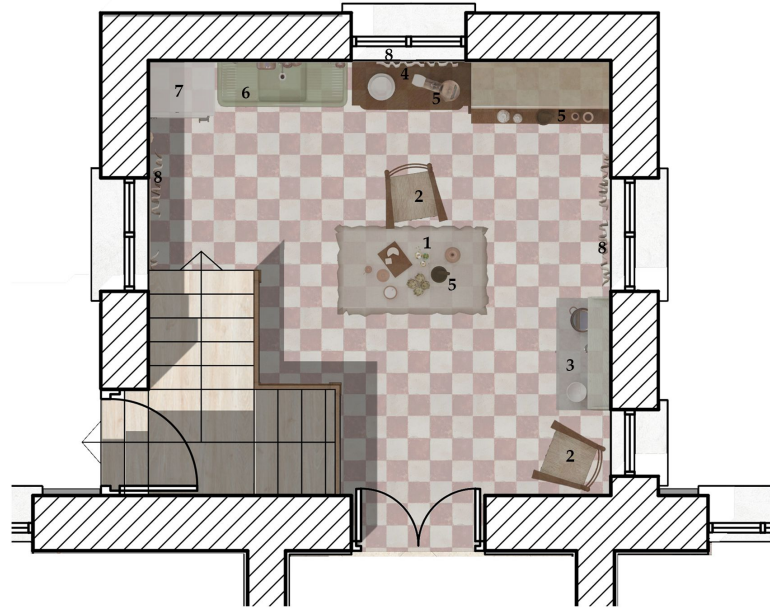
Πίνακας, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Φωτορεαλιστικές απεικονίσεις της εσωτερικής διαμόρφωσης του δωματίου 4.

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρου 5

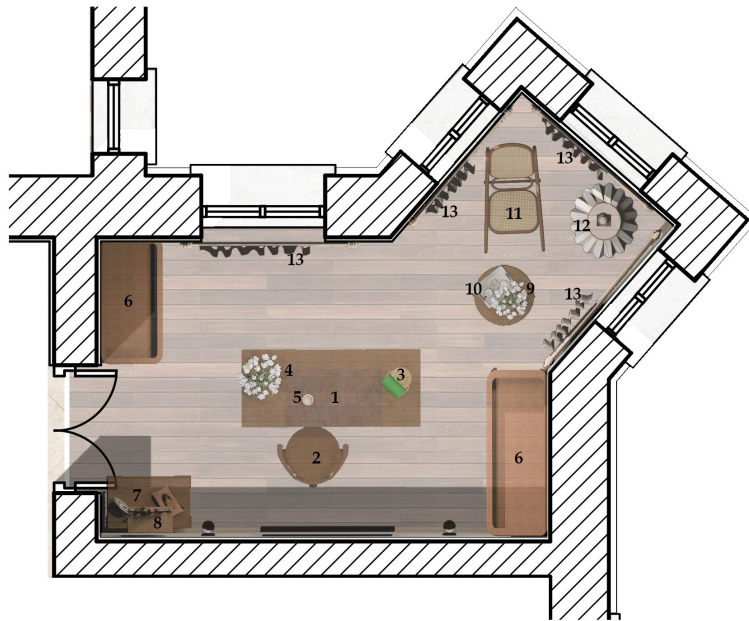
Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 5 :

1. Τραπέζι, Συλλογή Λόκειο των Ελληνιδών, Χανιά
2. Καρέκλα, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντινής Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
3. Ερμάριο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
4. Τραπέζι, αντικείμενο παλαιοπωλείου
5. Μαγειρικά σκεύη, Συλλογή Λαογραφικό Μουσείο Χανίων, " Το Κρητικό Σπίτι"
6. Νεροχύτης Art Deco, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Ψυγείο Πάγου, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
8. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντινής Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Κάτοψη Ισογείου - Διαμόρφωση χώρου 6

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 6 :

1. Γραφείο, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
2. Καρέκλα Γραφείου, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
3. Φωτιστικό Γραφείου, αντικείμενο παλαιοπωλείου
4. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
5. Σερβίτιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
6. Βιβλιοθήκη, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Χαμηλή Σορταρέρα, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
8. Ρολόι τοίχου, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
9. Τραπεζι καθιστικού, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
10. Σερβίτιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
11. Κουρνιαχόφυλλο Thonet, αντικείμενο παλαιοπωλείου
12. Φωτιστικό διαπέδου, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
13. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Πίνακας , Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Πίνακας , Ιδιωτική Συλλογή.

Κάτοψη Ορόφου - Διαμόρφωση χώρου 1

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 1 :

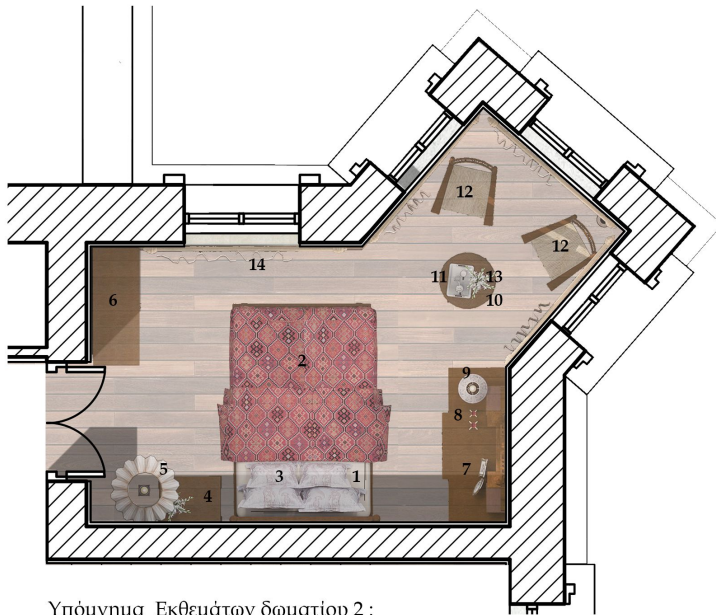
1. Κρεβάτι, αντικείμενο παλατιοπωλείου
2. Κοροδινό, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
3. Φωτιστικό Κοροδίνου, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
4. Βουδοίρ, αντικείμενο παλατιοπωλείου
5. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
6. Ερμάριο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Φωτιστικό Γραφείου, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
8. Καπελιέρα, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
9. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
10. Ντουλάπα, αντικείμενο παλατιοπωλείου
11. Καναπές Edwardian, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
12. Τραπέζι καθιστικού, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
13. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
14. Χαλί - Κλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, "Κρητικό Κέντημα"
15. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Πίνακες , Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"

Κάτοψη Ορόφου - Διαμόρφωση χώρου 2

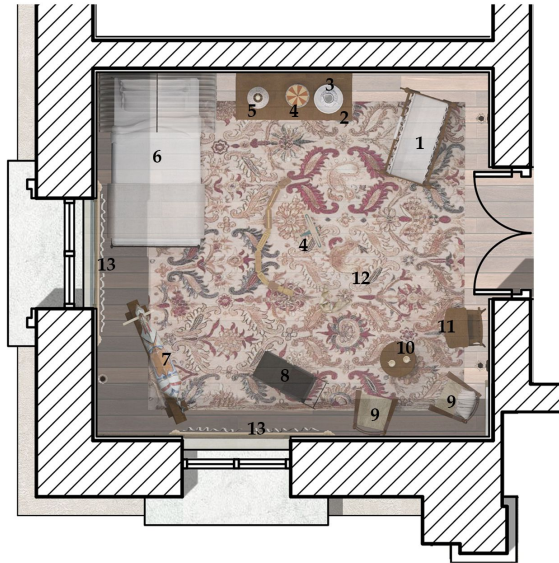

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 2 :

1. Κρεβάτι, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
2. Κουβέρτα, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, “Κρητικό Κέντημα”
3. Μαξιλάρια, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
4. Κομοδίνο, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
5. Φωτιστικό δαπέδου, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐση (1890 -1971)”
6. Ντουλάπα, αντικείμενο παλαιοπωλείου
7. Boudoir, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
8. Κηροπήγιο, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
9. Φωτιστικό υπνοδωματίου, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐση (1890 -1971)”
10. Τραπέζι καθιστικού, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐση (1890 -1971)”
11. Σερίφτιο τσαγιού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
12. Καρέκλα, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλοΐση (1890 -1971)”
13. Βάζο, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
14. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, “Τέχνη και Χειροτεχνία: Η “ωφέλιμη” Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη -

Κάτοψη Ορόφου - Διαμόρφωση χώρου 3

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 3 :

1. Κούνια - κρεβάτι, Συλλογή Λύκειο των Ελληνίδων, Χανιά
2. Boudoir, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
3. Lavamanos, αντικείμενο παλατιοπωλείου
4. Παιχνίδια, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
5. Φωτιστικό υπνοδωματίου, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
6. Παιδικό κρεβάτι, αντικείμενο παλατιοπωλείου
7. Αλογάκι - Παιχνίδι, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
8. Καροτσάκι - Παιχνίδι, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
9. Παιδική καρέκλα, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
10. Παιδικό τραπέζι, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)"
11. Παιδική καρέκλα φαγητού, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
12. Χαλί - Κιλίμι, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου, "Κρητικό"
13. Κουρτίνες, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτση (1890 -1971)" Κέντημα"

Προσωπογραφίες σε κάδρα , Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη -

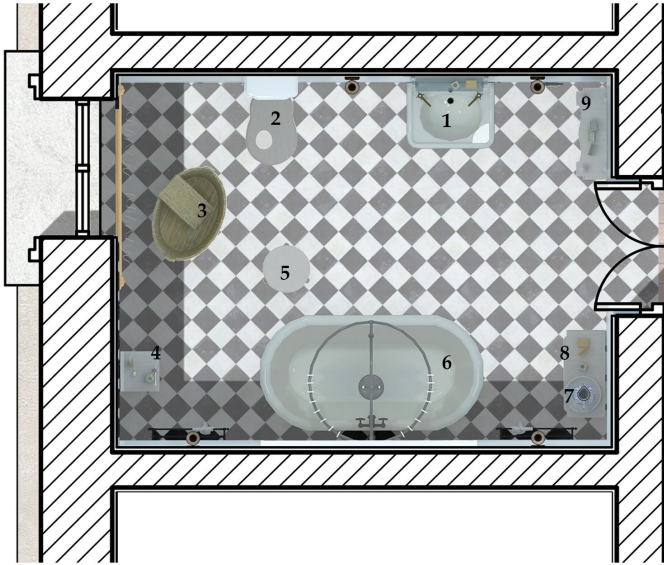

Πίνακας και καθρέπτης, Ιδιωτική Συλλογή

Κάτοψη Ορόφου - Διαμόρφωση χώρου 4

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 4 :

1. Νιπτήρας, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
2. Τουαλέτα, Συλλογή Musée d'Orsay, Παρίσι
3. Σκάφη, αντικείμενο παλαιπωλείου
4. Κινητή ραφέρα, αντικείμενο παλαιπωλείου
5. Ξύλινο σκαμπό, αντικείμενο παλαιπωλείου
6. Μπανιέρα, Συλλογή Musée des Arts Décoratifs, Παρίσι
7. Λαβανιός, αντικείμενο παλαιπωλείου
8. Τραπέζι, αντικείμενο παλαιπωλείου
9. Εταζέρα, αντικείμενο παλαιπωλείου

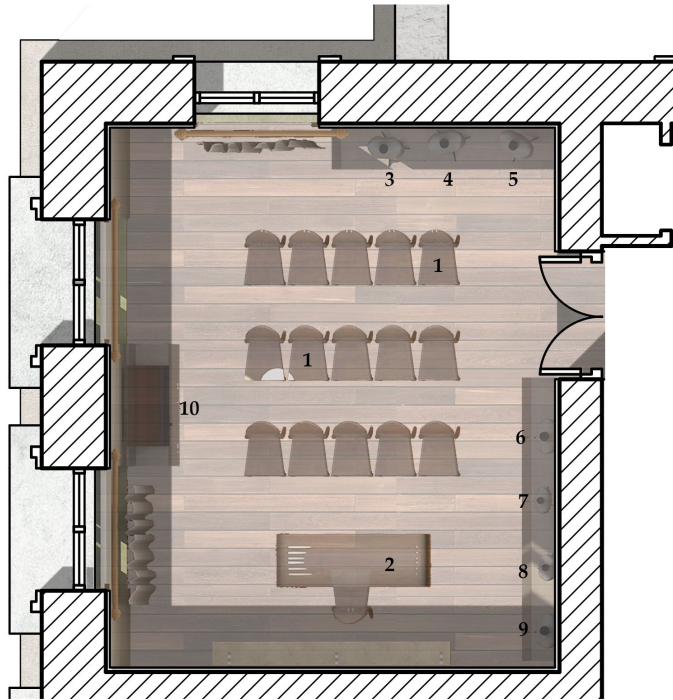

Καθρέπτης, Ιδιωτική Συλλογή

Κάτοψη Ορόφου - Διαμόρφωση χώρου 5

Υπόμνημα Εκθεμάτων δωματίου 5 :

1. Καρέκλα Ghost
2. Plexiglass Τραπεζι
3. "Josephine" Dress (1907), Paul Poiret, Ιδιωτική Συλλογή
4. Νυφικό φόρεμα Edwardian, με δαντέλα Βρυξελλών, 1880, Ιδιωτική Συλλογή
5. Νυφικό φόρεμα Edwardian "Belle Epoque", με χειροποίητη δαντέλα και χάντρες, 1880, Ιδιωτική Συλλογή
6. Φούστα και μπλούζα ασύμμετρη Edwardian, 1910, Ιδιωτική Συλλογή
7. Παιδικό φόρεμα Victorian, 1905, Ιδιωτική Συλλογή
8. Παιδική υφαντή ρόμπα, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτσι (1890 -1971)"
9. Υφαντό ρούχο, Συλλογή Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, "Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη - Καλούτσι (1890 -1971)"
10. Οπλοβαστός με οικογενειακά τουφέκια- κειμήλια, Ιδιωτική Συλλογή

_επίλογος

5. Επίλογος

Συνοψίζοντας, στόχος της εργασίας αποτέλεσε η αξιοποίηση του ιστορικού κτιρίου και η δημιουργία ενός Μουσείου με την ονομασία «**Μουσείο - Αστικό Μέγαρο Μανούσου Κούνδουρου**», ένα μουσείο «του εαυτού του» όπου θα αναδεικνύεται ο αστικός πολιτισμός των Χανίων επί Κρητικής Πολιτείας και ο κοσμοπολιτισμός που τον διακρίνει ως αποτέλεσμα της διοίκησης της νήσου από τις Ξένες Δυνάμεις.

Ετσι, στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής, πραγματοποιήθηκε η σχεδιαστική αναπαράσταση της προτεινόμενης διαμόρφωσης των εσωτερικών χώρων του αστικού μεγάρου, η οποία αποσκοπεί στην αναβίωση της καθημερινότητας μιας αστικής οικογένειας της εποχής αυτής.

Η πρόταση καλεί τους επισκέπτες, μέσα από το ταξίδι τους στο χώρο και στο χρόνο, πρωτίστως να δράσουν στο χώρο και να βιώσουν την ατμόσφαιρα του αστικού μεγάρου αυτής της χαρακτηριστικής για την Κρήτη περιόδου μέσω της μόνιμης έκθεσης που θα στεγάζεται στο κτίριο και θα περιλαμβάνει εκθέματα - πρωτότυπα αντικείμενα που θα αναδεικνύουν τις πτυχές του ιδιωτικού βίου, ηχητικές και ψηφιακές εφαρμογές καθώς και πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο της εποχής.

Τέλος, η μετατροπή του νεοκλασικού κτιρίου σε μουσείο στοχεύει στη δημιουργία ενός πολιτιστικού και τουριστικού πόλου, στη διεύρυνση της αντίληψης των πολιτών για το πολιτιστικό απόθεμα του τόπου καθώς και στην ευαισθητοποίηση σε θέματα νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς.

_βιβλιογραφία

6. Βιβλιογραφία

- _ **Ζωή Μητστάκη**, «Φλωρεντίνη Καλούτση και η τέχνη της Κρήτης», Εκδόσεις Μουσείο Μπενάκη, 1999.
- _ **Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων**, «Τέχνη και Χειροτεχνία: Η «ωφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη – Καλούτση (1890-1971)», 2019.
- _ **Περικλής Διαμαντόπουλος**, «Κρήτη 1898-1899», επιμ. Ειρήνη Λυδάκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2009.
- _ **Αφροδίτη Κούκη**, «Η οργάνωση της παραγωγής έργων «λαϊκής» τέχνης της περιόδου του μεσοπολέμου: Από το «Λύκειο των Ελληνίδων» στο «Σύνδεσμο Εργαστηρίων Ελλάδος», μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στην Ιστορία της Τέχνης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ρέθυμνο, 2008.
- _ **Κατερίνα Δαλακούρα και Σιδηρούλα Ζιώγου – Καραστεργίου**, «Η εκπαίδευση των γυναικών. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση. Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18ος – 20ος αιώνας)», ww-w.kalliros.gr, Αθήνα, 2015.
- _ **Αλεξάνδρα Μπούνια**, «Η Άννα Αποστολάκη και η ίδρυση λαογραφικών μουσείων στην ελληνική περιφέρεια», Αντίδωρο στην Άννα Αποστολάκη, η Ζωή, το Έργο και η Συνεισφορά, πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα, 2017.
- _ **Ευγένιος Ματθιόπουλος**, «Οι εικαστικές τέχνες κατά την περίοδο 1922-1940», Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, επιμ. Χρήστος Χατζηζιώσης, τομ. Β2, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2003.
- _ **V.Raulin**, «Οδοιπορικό στην Κρήτη», Τα Χανιά το 1846, Φιλολογικός σύλλογος ο “Χρυσόστομος”.
- _ **Χρ.Ιακωβίδης**, «Εισαγωγικό σημείωμα», Νεοκλασικά σπίτια της Αθήνας και του Πειραιά, Στέλιου Σκοπελίτη, Αθήνα, 1975.
- _ **Κλάδου-Μπλέτσα Αιμιλία**, «Τα Χανιά έξω από τα τείχη», Εκδόσεις ΤΕΕ, Χανιά 1978.
- _ **Ν. Μουτσόπουλου**, «Τα αρχοντικά της Καστοριάς», Αθήνα 1962
- _ **Διονύση Ζήβα**, «Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου από το ΙΣΤ΄ μέχρι τον ΙΘ΄ αιώνα», Έκδοση ΤΕΕ, Αθήνα, 1970.
- _ **Κυριαζόπουλου Βασιλείου**, «Σιδερέιες και κάγκελα από τη Μύκονο», «Ζηρός», φ. 10 – 11/1974.
- _ **Ν. Μουτσόπουλου**, «Σιδερένια Μακεδονική Ρόπτρα, Η τέχνη στη Θεσσαλονίκη», φ. 1/1961.
- _ **Άρης Κωνσταντινίδης**, «Τα παλιά Αθηναϊκά σπίτια», Αθήνα, 1950.
- _ **Θ. Αργυρόπουλος – Α.Τρίτης**, «Πολοδομική Μελέτη Χανίων», Αθήνα, 1964.

